

HÖGSKOLAN
Dalarna

Lärarprogrammet
Examensarbete, 15 hp
Ht 2010

Kurs: Pedagogiskt arbete III

Lärare i en digital tidsålder

– en kvalitativ studie av lärares förhållande till sociala medier

Uppsatsförfattare: Johan Åström

Handledare: Peter Reinholdsson

Abstract

Detta arbete är en kvalitativ fallstudie med syfte att undersöka hur några intervjuade lärare från en gymnasieskola i södra Norrland förhåller sig till sociala medier, hur dessa lärare uppfattar att sociala medier påverkar deras integritet, yrkesetik, fostransuppdrag och pedagogiska arbete. Frågeställningarna arbetet har utgått ifrån har berört gränsdragningar mellan privatliv och offentlighet, hur lärare kan uppträda i sociala medier, hur lärare ser på vänskapsrelationer till elever, vilka eventuella pedagogiska vinningar respektive hot sociala medier kan tänkas medföra.

För att besvara uppsatsens frågeställningar har intervjuer med sju anställda lärare på en given gymnasieskola gjorts. De resultat som framkommit i denna studie, är bland annat att samtliga lärare är överens om att lärares privatliv påverkar deras yrkesroll i viss mån. Ifråga om vad lärare kan göra i sociala medier, med åtanke på deras yrkesroll, var de flesta lärare överens om att brott mot skolans värdegrund samt yrkesetiska principer var förbjudna, men också att lärare utöver detta har ett visst ansvar över hur man framställer sig själv i sociala medier. Gällande pedagogiska hot och vinningar, finns det ett potentiellt hot att lärares arbetsbörda ökar, samtidigt är vinningen att lärares förståelse för elever kan tillta.

Nyckelord: Sociala medier, yrkesroll, privat, offentlig, Facebook, lärare, gymnasiet.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
2. Metod.....	6
2.1 Urval	7
2.2 Etiska överväganden.....	8
3. Tidigare forskning.....	8
3.1 Tidigare forskning om lärares yrkesroll och relation till elever	8
3.2 Tidigare forskning om relationen mellan sociala medier och relationen lärare elev.....	13
3.3 Tidigare forskning om sociala medier	14
4. Bakgrund.....	16
4.1 Lärares fostransarbete och omsorgsuppdrag	16
4.2 Lärares yrkesetik.....	18
4.3 Sociala medier	20
4.3.1 Facebook	21
4.3.2 Blogg.....	21
4.3.3 Twitter	22
5. Lärare i en digital tidsålder.....	22
5.1 Hur bör lärare uppträda i sociala medier?	22
5.1.1 Sociala mediers påverkan på yrkesroll och privatliv	22
5.1.2 Vad kan lärare göra och inte göra på sin fritid i sociala medier?	26
5.1.3 Vänskap mellan lärare och elever i sociala medier	30
5.2 Hot och möjligheter med sociala medier	33
6. Diskussion.....	37
7. Sammanfattning	45
Käll- och litteraturförteckning.....	47
Bilaga	51

1. Inledning

Läraryrket har sedan folkskolans start 1842 varit ett yrke under ständig förändring och utveckling. Nya situationer och nya idéer i takt med samhällets utveckling har ställt läraryrket inför nya utmaningar och beslut. Utmaningar och beslut som har påverkat hur lärares yrkesroll, identitet, verksamhet och pedagogiska arbete har kommit att utformas.

En utmaning som läraryrket står inför idag, är hur lärare kan eller bör förhålla sig till de sociala mediernas ökade inflytande i samhället. Sociala medier, såsom Facebook, bloggar, Twitter etc. har förändrat relationen mellan lärare, elever och skolverksamhetsarbete, bland annat genom att de sociala medierna har tunnats ut gränsen mellan det privata och det offentliga livet. Detta har aktualiserat frågor kring hur lärares integritet, yrkesetik och fostransuppdrag kan eller bör gestaltas i förhållande till den nya teknikens utveckling. Inte minst har tidningsrubriker såsom ”Bloggande lärare omplaceras”,¹ ”Elever sexförnedrade lärare på Facebook”,² ”Lärare hängs ut på YouTube”,³ aktualiserat frågan om lärares relation till sociala medier.

Under det andra halvåret av 2010 publicerade *Lärarnas Riksförbund* en kvantitativ undersökning angående lärare och elevers användande av sociala medier, och där resultaten visade att var tredje elev var vän med lärare i något Internetforum.⁴ Med den undersökningen tycks det vara otvivelaktigt att de sociala medierna på ett eller annat sätt påverkar skolverksamheten. Dock påvisar studien inte några kvalitativa resultat, lärares egna reflektioner kring de sociala medierna synliggörs inte. Därför har jag tänkt i detta arbete, som är en kvalitativ studie, belysa lärares relation till sociala medier utifrån en mer kvalitativ och djuplodande aspekt. Jag tror det är viktigt att lärare, både som individer och som kollektiv, reflekterar över sin relation till sociala medier utifrån sin yrkesroll. Att lärare reflekterar över vad det innebär att vara en lärare i en digital tidsålder.

¹ Lärarnas Tidning, 2010-06-07, *Bloggande lärare omplaceras*
<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2010/06/07/bloggande-larare-omplaceras>, utskrift hos Johan Åström

² Skånska Dagbladet, 2010-10-26, *Elever sexförnedrade lärare på Facebook*
http://www.skanskan.se/article/20101026/ESLOV/710259870/0/nyhetsdygnet/*/elever-sexfornedrade-larare-pa-facebook, utskrift hos Johan Åström

³ Aftonbladet, 2009-03-18, *Lärare hängs ut på YouTube*
<http://www.aftonbladet.se/temautbildning/article4579925.ab>, utskrift hos Johan Åström

⁴ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka hur några intervjuade lärare från en gymnasieskola i södra Norrland förhåller sig till sociala medier - hur dessa lärare uppfattar att sociala medier påverkar deras integritet, yrkesetik, fostransuppdrag och pedagogiska arbete.

Frågeställningarna arbetet utgår ifrån är:

1. Hur bör lärare uppträda i sociala medier för att upprätthålla en yrkesmässig och etisk professionalitet, enligt de utfrågade informanterna?
 - A. Hur påverkas lärares yrkesroll och privatliv av sociala medier?
 - B. Vad kan lärare göra, respektive inte göra i sociala medier på sin fritid med åtanke av sin yrkesroll?
 - C. Vad anser det utfrågade lärarna om vänskap/relationer mellan lärare och elever i sociala medier?
2. Vilka eventuella pedagogiska vinningar samt vilka eventuella pedagogiska hot mot skolverksamheten anser de utfrågade lärarna att sociala medier kan tänkas medföra?

Under den första frågeställningen och med tillhörande tre underfrågor, behandlas frågor som rör lärares integritet och yrkesetik utifrån lärares eget användande av sociala medier. Var anser de utfrågade lärarna att gränsen mellan lärares yrkesroll och privatliv går gällande sociala medier, och hur kan lärares privatliv genom sociala medier – ett normativt påvisande – utformas så att yrkesroll, yrkesprofession och yrkesetik upprätthålls? Eller tvärtom, hur bör lärare *inte* uppträda i de sociala medierna? Samt, hur reflekterar lärarna över vänskapsrelationer med elever via sociala medier.

Den andra frågeställningen berör i huvudsak lärares pedagogiska arbete. Vilka eventuella pedagogiska vinningar, samt vilka eventuella hot mot skolans verksamhet, lärares yrkesroll och pedagogiska arbete kan sociala medier tänkas medföra?

2. Metod

Detta arbete är en kvalitativ fallstudie där jag försöker besvara uppsatsens frågeställningar genom respondentundersökningar, där intervjuer av anställda lärare på en given gymnasieskola utgör arbetets empiri.

Att arbetet använder sig av kvalitativ forskningsmetod istället för kvantitativ metod beror på forskningsområdets karaktär. Arbetets syfte och frågeställningar är inriktade på att utforska och synliggöra föreställningar, uppfattningar och meningsskapande hos de utfrågade lärarna. Kvalitativa studier kan i detta fall ge mera nyanserade och djupare resultat än vad kvantitativa studier med statistiska och kvantifierbara data kan göra. Dock sker detta till priset av minskad generaliserbarhet, eftersom kvalitativa studier och strategiska urval inte är representativa för någon population annat än den just granskade.⁵

Emellertid behöver inte den kunskap som produceras vid fallstudier och strategiska urval enbart betraktas som något ickegeneraliserbart. Kvalitativa fallstudier kan ge resultat som kan generaliseras till *tanke kategorier* eller *möjliga tolkningar*. Tankekategorier, som till viss del liknar Max Webers idealtyper men med skillnad i att idealtyper är uttänkta bilder medan tankekategorier är empiriskt grundade, bygger på premissen att det finns ett begränsat antal sätt att se på den företeelse som undersöks, och där den undersökta/tillfrågade populationen antas besitta vissa av dessa synsätt.⁶ Därför kan intervjuer, där individers föreställningar, uppfattningar och meningsskapande studeras och kartläggs, generera tankekategorier som kan fungera som ett analytiskt redskap i jämförelse med andra samhälleliga och sociala kontexter, eller som ett verktyg för förståelse för hur människors interaktion fungerar.⁷

Valet av samtalsintervjuundersökning som kvalitativ metod beror även det på forskningsområdets karaktär. I undersökningar som inriktar sig på människors uppfattningar, föreställningar och meningsskapande är samtalsintervjun, där en dialog skapas mellan respondenten/informanten och undersökaren, en metod att föredra. Samtalsintervjuundersökningar följer visserligen en viss standardisering av frågor, men genom att ha en öppenhet i samtalet kan informanternas svar utveckla sig och bli mer nyanserade än de svar som en helt standardiserad intervju skulle kunna generera.⁸

Kritik mot användandet av intervjuer som metod, är att det kan finnas problem med intersubjektiviteten. Det är möjligt att två olika forskare kan komma fram till olika slutsatser

⁵ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena 2007, *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Upplaga 3:1, Vällingby: Nordstedts Juridik AB, s. 188-190

⁶ Boglind, Anders, Eliaeson, Sven, Månson, Per 2005, *Kapital, rationalitet och social sammanhållning: en introduktion till klassisk samhällsteori*, 5 upplagan, Stockholm: Norstedts, s. 148

⁷ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud 2007, s. 188-190

⁸ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud 2007, s. 258-260

trots att de använt sig av samma intervjufrågor och av samma informanter, och det beroendes på att interaktionen mellan forskare och informant är en variabel som kan påverka de resultat som genereras. Detta fenomen benämns som ”intervjueffekten”. Informanternas svar kan bli annorlunda, tillrättalagda, beroende på vem det är som intervjuar, vilken position forskaren har, och beroendes på hur interaktionen mellan forskaren och informanten utvecklar sig.⁹ Till försvar för samtalsintervju som metod, är att även andra samhällsvetenskapliga metoder innehåller subjektiva inslag som kan påverka empirin, samt att när det gäller intervjuer bygger metoden inte på källkritik. Metoden är inte ute efter att bedöma vilka uppgifter som kan vara ”sanna” eller ”falska”, utan metoden syftar snarare på att kartlägga och synliggöra föreställningar och uppfattningar. Oavsett hur informanternas svarar, om deras svar är objektivt sett felaktigt, exempelvis att deras analys är dåligt underbyggd, påverkar det inte studiens resultat eftersom metoden syftar på att synliggöra tanke kategorier.¹⁰

Alla intervjuer jag har genomfört i detta arbete har, med informanternas tillåtelse, spelats in på dator. Samtliga citat av lärarna är lätt bearbetade, detta för att underlätta förståelsen av vad lärarna säger.

2.1 Urval

Antalet informanter i detta arbete är sju stycken, och dessa har valts utifrån ett strategiskt urval och principen om maximal variation.¹¹ Syftet med att använda strategiskt urval och principen om maximal variation, har varit att säkerställa en viss variation gällande informanternas bakgrund. Det innebär att informanterna i denna studie inte är valda på grund av deras personliga eller individuella särart, utan att de är valda på grund av deras position. Det är deras position och de föreställningar som de bär med sig i egenskap av lärare i olika ämnen, som är väsentligt i detta arbete. Tanken är att en variation bland informanter skall generera en teoretisk mättnad åt de tanke kategorier som studien antas frambringa. Det vill säga, det finns ett begränsat sätt att se på olika fenomen, i detta fall sociala medier, och de informanter som jag har intervjuats antas vara bärare av dessa olika föreställningar.¹²

Angående den teoretiska mättnaden, så finns det inga fastställda mått om när den antas den uppkomma, utan den anses infinna sig när intervjuerna inte tillför någon mer väsentlig information till studien. Vanligtvis brukar tio intervjuer vara tillräckliga för att få en teoretisk

⁹ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängerd 2007, s. 284-290, 301

¹⁰ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängerd 2007, s. 2007, s.284-290

¹¹ Ursprungligen var antalet informanter åtta stycken, men en lärare var frånvarande vid den bestämda intervjutiden.

¹² Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängerd 2007, s. 294

mättnad ifråga.¹³ Personligen upplever jag att denna studie, med sju deltagande informanter, har nått en viss teoretisk mättnad. De två sista intervjuerna gav ingen ny information, utan snarare bekräftade tidigare föreställningar om sociala medier.

Rent praktiskt och konkret har urvalet av informanter i denna studie grundat sig på lärarnas ämneskunskaper, kön samt ålder. De lärare jag valt att intervjua, har varit lärare i språk, idrott, matematik, naturkunskap, historia och samhällskunskap. Fyra av de sju lärarna är kvinnor, vilka har undervisat i naturvetenskapliga ämnen, idrott samt språk. De tre männen har undervisat i samhällskunskap, historia och språk. Fyra lärare är mellan 24-31 år och tre lärare är mellan 40-49 år gamla.

Informanterna har givits anonymitet och fingerade namn. De kvinnliga lärarna har jag valt att kalla Anna, Britta, Clara och Diana, och de manliga för Adam, Bertil, Carl.

2.2 Etiska överväganden

Denna studie har utförts i enlighet med grundläggande forskningsetiska principer och krav.¹⁴

Innan jag genomförde intervjuerna informerade jag informanterna om undersökningens karaktär, vilket syfte intervjuerna fyllde, samt vad ett frivilligt deltagande i detta projekt innebär. Jag underrättade också informanterna om att de när helst de ville kunde avbryta intervjun, eller om de så önskade, stryka vissa uttalanden de inte ville skulle komma med i arbetet. Dock utnyttjande ingen av de intervjuade lärarna den möjligheten, utan samtliga intervjuer genomfördes utan något avbrott eller strykningar.

3. Tidigare forskning

3.1 Tidigare forskning om lärares yrkesroll och relation till elever

Läraryrket har sedan folkskolans start 1842 varit ett yrke som befunnit sig i ett ständigt förändringsarbete. Yrkesutvecklingen, innehållandes och berörandes yrkesidentitet, arbetsuppgifter, myndighetsutövning etc. har drivits på både utifrån lärarna själva och deras yrkespolitiska strävanden, samt utifrån samhällets förutsättningar, behov och föreställningar.

Beroende på vilken roll som läraren har tillskrivits, har också lärarens relation med elever sett olika ut.

¹³ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud 2007, s. 294

¹⁴ Jag har beprövat studiens syfte och frågeställningar utifrån forskningsetiska anvisningar för examens- och uppsatsarbeten vid Högskolan Dalarna.

Sofia Persson, filosofie doktor i sociologi, har skrivit avhandlingen *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca 1800-2000*.¹⁵ Förutom att Persson behandlar det som titeln antyder, läraryrkets utveckling i Sverige, behandlar hon också aspekter som läraridentitet, yrkesroll och lärares relation till elever.

Angående lärares yrkesidentitet, betonar Persson att läraryrket historiskt sett har varit ett yrke nära kopplat till livsstil och identitet. Under början av 1900-talet var läraryrket inte enbart ett yrke, utan lärarrollen inkarnerades i hög grad i lärarens person. Det vill säga, läraren var en lärare oavsett vilka sociala sammanhang denne befann sig i. Innan 1963 års skolstadga var lärarens individuella uppförande i det privata livet i stort sett en offentlig angelägenhet, påpekar Persson. Lärares moraliska leverne betygsattes av skolrådet eller skolstyrelsen, där bland annat prästen var en förekommande person, och detta betyg hade stor inverkan vid en eventuell anställning. Att lärare var särskilt kontrollerad av samhället i moraliskt leverne, berodde på att läraren var den som fick förtroendet av samhället att fostra barnen, menar Persson, därför skulle lärarna också uppträda som goda föredömen. 1963 togs betygsättningen av lärarnas moraliska leverne bort, och lärare fick sitt privatliv skyddat, i likhet med andra statliga tjänstemän.¹⁶

Ifråga om relationen lärare och elev i en historisk belysning, framhåller Persson att lärares relation till elever har korrelerat med hur skolans struktur och arbetsmetoder har sett ut.¹⁷ När växelundervisningen ersattes av klassrumsundervisning, sjönk klasstorlekarna, och detta påverkade relationen mellan lärare och elever, menar Persson. Med mindre klasstorlekar behövde inte undervisningen vara lika standardiserad, och relationen mellan lärare och elever kunde bli mindre formell. När grundskolan infördes kom klasstorlekarna att minska ytterligare, och relationen mellan lärare och elever blev åter igen påverkad, understryker Persson. Relationen blev mer individualiserad.¹⁸

Sociologen och filosofen Jürgen Habermas behandlar i boken *Borgerlig offentlighet – kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället* begreppen privat och offentligt utifrån ett kultursociologiskt och historiskt perspektiv.¹⁹ I denna studie, som är en kunskaps-syntes snarare än en empirisk undersökning, redogör han för hur distinktionen mellan det pri-

¹⁵ Persson, Sofia 2008, *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca 1800-2000*, Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet

¹⁶ Persson 2008, s. 213-217, 291-294, 359

¹⁷ Vilket i sin tur har varit en avspeglning på samhällets utveckling.

¹⁸ Persson 2008, s. 291-294, 359

¹⁹ Habermas, Jürgen 1984, *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*, fjärde upplagan, Arkiv förlag: Lund

vat och det offentligt har konstruerats och tillämpats genom historien, och hur detta har påverkat samhälle och individer. I ett vidare perspektiv kan hans studie användas för att belysa hur lärares yrkesroll och yrkesutövande har förändrats i takt med samhällets förändring.

Gränsen mellan det privata och det offentliga har genom historien varit en flytande gräns, menar Habermas. Antikens Grekland och Rom uppfattade begreppen som benämningar på åtskilda sfärer, medan de medeltida feudala samhällena lät gränserna mellan det privata och det offentliga vara oklarare. Distinktionen mellan de två begreppen framträder tydligast i det kapitalistiska/moderna samhället påpekar Habermas, där statens offentliga åtaganden påtagligt särskiljs från medborgarnas privata sfärer. Detta beror dels på borgerlighetens framväxt och ökade inflytande i samhället, dels på den moderna statens tillblivelse.²⁰

Den moderna staten, som kännetecknas bland annat av byråkratisering och rationalisering, har enligt Habermas skapat ett samhälle upphöjt i anonymitet. Staten sköts av byråkrater, varuproduktionen bedrivs av opersonliga företag, och arbeten utförs mer rutinartat, och detta har lett till att yrken och ägande till viss del förlorat sin särställning. Personligt ägande och det egna arbetet har blivit institutionaliserat, yrkestitlar och samhällspositioner har tappat en del av sin tidigare status, och det som av den borgerliga ideologin har benämnts som ”frihetens rike”, frihet till egendom, förfoganderätten av arbetets lön, friheten att köpa och sälja till vem man vill etc. – har blivit förpassat till det privata livet, till fritiden, understryker Habermas. Just fritiden har kommit att i det senmoderna samhället fylla funktionen som ett forum för människors självutveckling och kapitulation från andra offentliga roller.²¹

Läraryrkets historiska utveckling kan förklaras utifrån Habermas idealtypiska konstruktioner av begreppen privat och offentlig. När distinktionen mellan det privata och det offentliga har varit svag och mindre välavgränsat, har lärarrollen i högre grad inkarnerats i lärarens person. En lärare har varit en lärare oavsett vilka sammanhang denne befunnit sig i. Däremot när det privata och det offentliga har särskiljts i högre grad, vilket också enligt Habermas har inneburit att yrkestitlar har förlorat en del av sin status,²² har lärare kommit att betraktas mera som en offentligt anställt tjänsteman som genom lag har rätt till ett privatliv.²³ Yrkesroll och privatliv har därmed blivit särskilda.

Eva Rhöse, filosofie doktor i pedagogik, redogör i sin avhandling *Lärararbete och läraridentitet: fem livsberättelser* för läraryrkets identitet och dess förändring i tid. I avhandlingen, vars empiri grundar sig på intervjuer med fem olika lärare och deras livsberättelser, påvisar

²⁰ Habermas 1984, s. 11-20, 49-52, 78-80

²¹ Habermas 1984, s. xiii- xviii, 140-152, 169-173

²² Habermas 1984, s. xiii- xviii, 140-152, 169-173

²³ Regeringsformen 1 kapitlet 2 § talar om att alla offentligt anställda skall ha rätt till privatliv.

Rhöse, i likhet med Habermas idealtyper, bland annat tendenser till förändringar i lärkaryrkets identitet ifråga om gränsdragningar mellan lärares privatliv och yrkesliv. Rhöse menar att lärare av idag gör en distinktion mellan yrkesprofession och privatliv, att det finns en strävan från lärarna att upprätthålla en privat zon åtskild från yrkesrollen. Konkret kan detta ta sig uttryck i att lärare ofta bor några mil bort från skolan. Vidare påpekar Rhöse, också i överensstämmelse med Habermas forskning, att tidigare i historien var lärare ofta offentliga personer i samhället, men uppträdde anonymt i klassrummet. Idag är tendensen tvärtom. Lärarna är offentliga personer i klassrummet, men uppträder anonymt i samhället.²⁴

Ingrid Carlgren, professor i pedagogik, skriver i kapitlet ”Vad har hänt med läraryrket?” i antologin *Boken om pedagogerna* om den förändringsprocess som skett i svenskt skolväsende, i synnerhet under 1990-talet och hur detta har påverkat lärares arbete och yrkesroll.²⁵ Carlgren påvisar bland annat hur skolans verksamhet och lärares yrkesroll korrelerar med samhällets utveckling.

Den svenska skolan etablerades som en samhällelig institution i ett förindustriellt och agrart Sverige, och den kom att ha en viktig roll i moderniseringen av samhället. Bland annat genom att förse industrisamhället med medborgare som besatt kunskap och färdighet. Idag befinner vi oss i ett postindustriellt/postmodernt samhälle, enligt Carlgren, där produktionens organisering, arbetets innehåll och arbetskraftens kvalificering är annorlunda än det moderna industrisamhällets strukturer. Samtidigt med förändrade produktionsförhållanden, som i praktiken innebär ett ökat krav på utbildning, sker en del relationella förändringar i samhället som påverkar skolan och lärares yrkesroll i högsta grad.²⁶ Carlgren talar om ”förändrade förhållanden mellan vuxna och barn och ungdomar i samhället”, en utveckling som påverkat lärarens yrkesroll ifråga om auktoritet.²⁷ Lärare kan inte längre uppträda som en självklar auktoritet. ”De traditionella sätten att sätta sig i respekt, upprätthålla en ordning samt organisera arbete fungerar inte längre”, påpekar Carlgren.²⁸ Därtill har också lärares kunskapsmonopol minskat. Dels genom att allt fler människor utbildar sig, där det är inte ovanligt att elever har föräldrar som är högre utbildad än deras lärare, dels genom ett ökat utbud av kun-

²⁴ Rhöse, Eva 2003, *Läraridentitet och lärararbete: fem livsberättelser*, Karlstad: Karlstads universitet, Institutionen för utbildningsvetenskap

²⁵ Ingrid Carlgren 2005, Vad har hänt med läraryrket? I Forsell, Anna (red) 2005, *Boken om pedagogerna*, femte utgåvan, Stockholm: Liber AB

²⁶ Carlgren 2005, s. 259-261, 263-266

²⁷ Carlgren 2005, s. 260

²⁸ Carlgren 2005, s. 260

skapsförmedling genom TV och IT. Lärarens status och auktoritet som kunskapsbärare har därmed minskat.²⁹

Förutom yttre strukturella förändringar, berör Carlgren också läraryrkets inre förändringar och hur detta har påverkat yrkesrollen. Under 1990-talet blev den statliga skolan kommunal och nya läroplaner infördes. Lärarkåren blev därmed en aktiv part i skolutvecklingsarbetet. Likaså försvann en yttre auktoritet som Skolöverstyrelsen, och istället fick lärare vända sig till sin egen yrkeskårs profession för att hitta lösningar, kunskande och omdömen.³⁰

I och med dessa förändringar har lärares relation till elever också ändrats. Läraryrket har gått från ett auktoritärt ledarskap och en tydlig ojämn relation, till en mer demokratisk – om än fortfarande ojämn relation, där lärarens roll till stor del präglas av att handleda och vägleda elever. Carlgren sammanfattar läraryrkets förändringar med:

- Från att läraren förmedlade vad andra hade bestämt till att hon bestämmer vad som skall förmedlas (i syfte att nå målen).
- Från att varje lärare var instängd i sitt klassrum, men hade relativ stor frihet till att man som lärare tillsammans med andra planerar, driver, utvecklar och utvärderar hela skolans verksamhet, vilket också inbegriper eleverna på ett annat sätt än förr.
- Från att ha varit förmedlare av kunskap till att utveckla olika kompetenser hos eleverna och utforma miljöer för lärande.
- Från en auktoritär relation till eleverna till en mer demokratisk horisontell relation, med inslag av stöd och handledning.³¹

Joakim Landahl, universitetslektor på pedagogiska institutionen på Stockholms universitet, behandlar i sin avhandling *Auktoritet och ansvar: lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning* hur lärarnas yrkesroll som fostrare och omsorgsgivare har förändrats under 1900-talet.³² Det är en mentalitetshistorisk avhandling där fokus riktas mot vad som kännetecknar skolan som samhälle, vad som är den institutionella skolans särdrag.

Liksom Carlgren och flera med henne, framhåller Landahl korrelationen mellan lärares yrkesroll och samhällets utveckling och behov. Därtill påvisar Landahl också hur läraryrket genom historien har axlat flertalet andra yrkesroller än den egna. Förutom att lärare har agerat i rollerna som kunskapsförmedlare, omsorgsgivare och fostrare, har lärare också uppträtt i

²⁹ Carlgren 2005, s. 260-263

³⁰ Carlgren 2005, s. 262

³¹ Carlgren 2005, s. 265-266

³² Landahl, Joakim 2006, *Lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning*, Stockholm: Arbetslivsinstitutet

rollerna som biktfader, rådgivare, åklagare, försvarsadvokat, domare, bankir, tandhygienist, läkare, psykolog etc. Att lärare har uppträtt i dessa olika roller, roller som konstruerats efter samhällets behov, har fört med sig en samhällelig förväntan om att barnens väl och ve i hög grad är beroende på lärare och skola, menar Landahl. Barns framgång eller misslyckande, ungdomars problem etc. har blivit en indikator på skolans hälsa och kompetens idag.³³

3.2 Tidigare forskning om relationen mellan sociala medier och relationen lärare elev

I rapporten *Elever och lärare online – var går gränsen?* presenterar Lärarnas Riksförbund en undersökning om lärares och elevers användande av sociala nätverk.³⁴ Undersökningen, som baseras på enkätsvar från 1500 tillfrågade elever, föräldrar och lärare, behandlar främst frågor som berör medlemskap på så kallade communities.³⁵ Undersökningen visar att 87 % av de tillfrågade eleverna och 57 % av de tillfrågade lärarna har en användarprofil på något community. 73 % av de tillfrågade eleverna sade sig kunna acceptera en vänförfrågan³⁶ från en lärare, och 20 % av de tillfrågade lärarna svarade att de skulle acceptera en vänförfrågan från en elev på en community.³⁷

Förutom att kartlägga elevers och lärares användande av sociala nätverk, syftar undersökningen också till att blottlägga tankar och idéer om lärares yrkesroll i förhållande till sociala medier. Resultaten från undersökningen visar att lärare och föräldrar är överens om att elevers fritid i huvudsak är föräldrars ansvar, inte lärares. Likaså är föräldrar och lärare eniga om att den kontakt elever och lärare har genom sociala medier, främst skall ske för att stödja elevers kunskapsinhämtning.³⁸

Vidare nämner rapporten att lärare anser att lärares fostransuppdrag i relation till sociala medier bör begränsas, samt att det behövs en yrkesetisk diskussion kring lärares eget användande av sociala medier. Hur fostransuppdraget skall begränsas, eller vilka yrkesetiska reflektioner och åtaganden som bör beaktas och diskuteras, nämner dock inte rapporten. Däremot föreslår Lärarnas Riksförbund att upprätta en nationell IT-strategi, som skall ta sin utgångspunkt i hur lärare ”ska kunna använda IT mer effektivt för att kunna höja elevernas kunskapsnivåer”.³⁹

³³ Landahl 2006, s. 208

³⁴ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010

³⁵ En community är ett socialt nätverk, en mötesplats på Internet där olika människor kommunicerar med varandra.

³⁶ På vissa communities måste användarna acceptera så kallade ”vänförfrågningar” för att överhuvudtaget kunna kommunicera samt ta del av andra människors användarprofiler.

³⁷ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010. s. 9

³⁸ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010. s. 7-8

³⁹ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010. s. 7

Sofia Terzakis har skrivit en kandidatuppsats inom sociologi, *Under ständig uppsikt. Svårigheten med att vara lärare på sociala medier*, som berör hur lärare ser på sitt användande av sociala medier, samt hur lärare särskiljer mellan rollerna som privatperson och yrkesverksam i sociala medier.⁴⁰ Utifrån semistrukturerade intervjuer med fem lärare och med teoretiska utgångspunkter från den symboliska interaktionismen och från Irwin Goffmans dramaturgiska perspektiv – teorier som i korthet handlar om människors identiteter och roller i sociala sammanhang - kommer Terzakis fram till slutsatsen att lärare är restriktiva i sitt användande av sociala medier på grund av den upplevda pressen på att alltid vara goda förebilder för eleverna. Terzakis menar att lärarna är måna om att upprätthålla de förväntningar som finns på deras yrkesroll.⁴¹

Terzakis lyfter alltså fram läraryrkets relation till sociala medier utifrån ett sociologiskt perspektiv, där lärares handlande förklaras utifrån valda teorier. Dock berör Terzakis inte problematiken kring sociala medier utifrån ett yrkesetiskt och pedagogiskt perspektiv, där lärares relation till sociala medier analyseras utifrån eventuella konsekvenser för skolverksamheten.

3.3 Tidigare forskning om sociala medier

I boken *You are not a gadget. A manifesto* behandlar datalogen Jaron Lanier hur sociala medier och sociala nätverk har förändrat människors sätt att kommunicera och interagera med varandra, samt hur människors preferenser och självidentifikation har påverkats av den digitala tekniken.⁴² Lanier, som anses av *Encyclopedia Britannica* vara en av historiens mest 300 betydelsefulla innovatörer, bland annat på grund av hans utveckling av tredimensionell mjukvarearkitektur, är trots sin tekniska bakgrund väldigt kritisk till hur internetanvändandet har utvecklats.

Internet har blivit antiindividualistisk, påpekar Lanier. Med ett öppet informationsflöde har Internet, och de människor som använder det, kommit att få ett slags kollektivt förstånd. Detta kollektiva förstånd uppträder, enligt Lanier, med en svärmintelligens.⁴³ Svärmintelligens, som finns hos vissa djur såsom myror och bin, är ett system bestående av individuella agenter som interagerar med varandra och sin omgivning oberoende av en centraliserad kontrollstruktur, och där deras samspel, som är okänt för de individuella aktörerna, leder till en slags kollektiv intelligens. Svärmintelligensen i de sociala medierna är varken intelligent eller kreativ, menar

⁴⁰ Terzakis, Sofia 2010, *Under ständig uppsikt. Svårigheten med att vara lärare på sociala medier*, kandidatuppsats i sociologi, Stockholms universitet

⁴¹ Terzakis 2010, s.21-22

⁴² Lanier, Jaron 2010, *You are not a gadget. A manifesto*, New York: Knopf Publishing Group

⁴³ Lanier 2010, s. 37, 53, 62-61, 92-93

Lanier, utan den har snarare bidragit med att människor har blivit intellektuellt passiva och avhumaniserade.⁴⁴

Med intellektuell passivitet åsyftar Lanier på att Internet med den snabba tillgängligheten av stora informationsflöden har minskat människors förmåga att intellektuellt bearbeta texter. I synnerhet har sökmotorers uppdelning och transformering av texter till sökord, som sedan kopieras miljontals gånger av algoritmer för att sedan använda texten i kommersiella sammanhang, kommit att reducera intellektuella texter innehåll.⁴⁵ Likaså framhåller Lanier att de sociala medierna har skapat en plagierande kultur. Att kulturen, med musik, film, konst etc. inte länge är nyskapande och kreativ med de sociala medierna, utan att den istället kopierar och modifierar en redan etablerad kultur.⁴⁶

Avhumaniseringen som Lanier talar om, beror på Internets anonyma gränssnitt. En anonymitet som har minskat människors empati och gett upphov till ett anonymt näthat, där en digital mobb brukar ett kraftigt verbalt våld mot sina medmänniskor.⁴⁷

Förutom att Lanier är kritisk mot Internet och sociala medier i allmänhet, riktar han också en specifik kritik mot webbtjänsten Facebook.⁴⁸ Laniers grundtes är att mjukvara och program, som till exempel sociala nätverk, inte bör betraktas som något neutralt, såsom en form vars innehåll fylls av användarna. Utan de digitala programmen är bärare av olika filosofier, hävdar han.⁴⁹ Tusen vänner på Facebook är inte vad det ser ut att vara. Förutom att idén med de sociala vänskaperna bygger på kommersiella intressen från upphovsrättsägarna av webbtjänsten, grundar sig också vänskaper i sociala medierna ofta på ett förstärkande av jag-identiteten.⁵⁰ Vänskap och sociala nätverk används för att visa upp sig själva gentemot andra. Facebook har i denna betydelse kommit att öka det narcissistiska beteendet hos människor, menar han. Användare av sociala medier använder mjukvaruprogrammet utifrån egna syften, men är användarna uppmärksammade på vad programmet gör med dem själva, frågar sig Lanier. Kan det vara möjligt att det människor underrättar om varandra genom de sociala medier, också till slut blir en sanning om människorna?⁵¹

Neurofysiologen Susan Greenfield har i sin forskning uppmärksammat att användandet av sociala webbtjänster, såsom Facebook, Twitter etc. förorsakar alarmerande förändringar i hjärnan hos unga användare. Greenfield hävdar att sociala medierna orsakar en förkortad

⁴⁴ Lanier 2010, s. 53, 127-128

⁴⁵ Lanier 2010, s. 8

⁴⁶ Lanier 2010, s. 41-42, 164-165, 230-232

⁴⁷ Lanier 2010, s. 69-72

⁴⁸ Mer information om Facebook under kapitel 4 Bakgrund.

⁴⁹ Lanier 2010, s. 97-98, 125-126

⁵⁰ Lanier 2010, s. 100-101

⁵¹ Lanier 2010, s. 35-36, 127-128

uppmärksamhet, att människors förmåga till empati minskar, och att människor blir mera självcentrerade. Den digitala kommunikationen och dess anonyma gränssnitt, har skapat en alienation till den verkliga världen påstår Greenfield, och hon menar att den stora finanskrisen som startade 2008, till stor del förorsakades av människor som vuxit upp framför datorskärmar och vars preferenser blivit påverkade av den digitala världens föreställningsvärld, en föreställningsvärld där misstag och anomalier lätt kan korrigeras och elimineras med några knapptryckningar, något som inte låter sig göras i den faktiska empiriska verkligheten.⁵²

4. Bakgrund

Nedan presenteras relevant bakgrundskunskap med syfte till att öka förståelsen för undersökningens kontext. Tre områden berörs. Först en bakgrund om lärares fostransarbete och omsorgsuppdrag, vilka arbetsuppgifter lärare har och hur dessa uppgifter kan tolkas och gestaltas praktiskt. Därefter behandlas en kortfattad redogörelse för lärares yrkesetik, samt hur tillämpningar av yrkesetik påverkar lärares undervisning. Slutligen ges en kort bakgrund om sociala medier - dess historia och hur de fungerar.

4.1 Lärares fostransarbete och omsorgsuppdrag

Läraryrket är ett mångfacetterat yrke omfattandes flera parallella uppdrag, myndighetsutövningar och arbetsuppgifter. Förutom att lärare skall vara verksamma i rollen som kunskapsförmedlare, skall också lärare uppträda i rollerna som fostrare och omsorgsgivare.

Fostran och lärares fostransuppdrag kan definieras som ”verksamheter och ingripanden som syftar till att möjliggöra, främja eller direkt frambringa önskvärda karaktärsdrag hos sitt föremål.”⁵³ Där de önskvärda karaktärsdragen kan vara ”attityder, handlingspositioner samt fysiska och mentala färdigheter och kunskaper”.⁵⁴

Skolans omsorgsuppdrag kan definieras som ”verksamheter och ingripanden som syftar till att underlätta den dagliga livsföringen.”⁵⁵ Mer precis förståelse av begreppet i relation till skolans uppdrag, handlar det om att eleverna/individerna skall utveckla sig själva och sin egen roll i vardagen, där läraren stödjer och hjälper eleverna socialt och psykiskt.⁵⁶

⁵² Mailonline, 2009-02-24, *Social websites harm children's brains: Chilling warning to parents from top neuroscientist*, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1153583/Social-websites-harm-childrens-brains-Chilling-warning-parents-neuroscientist.html>, utskrift hos Johan Åström; The Guardian, 2009-02-24, *Facebook and Bebo risk 'infantilising' the human mind*, <http://www.guardian.co.uk/uk/2009/feb/24/social-networking-site-changing-childrens-brains>, utskrift hos Johan Åström

⁵³ Fjellström, Roger 2006, *Lärares yrkesetik*, Lund: Studentlitteratur, s. 46

⁵⁴ Fjellström 2006, s. 46

⁵⁵ Fjellström 2006, s. 46

⁵⁶ Fjellström 2006, s. 46

Skolverksamhetens och lärares fostransarbete och omsorgsuppdrag finns reglerad både i skollag och i läroplaner. I skollagens 1 kapitel 2 §, omnämns bland annat:

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människans egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.⁵⁷

Skollagen ålägger här läraryrket uppgiften att fostra elever till ansvarskännande människor och samhällsmedborgare, ett normativt uppdrag som utgår från samhällets grundläggande värderingar om demokrati och mänskliga rättigheter.

De olika läroplanerna– *Läroplanen för förskolan* (Lpfö 98), *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lpo 94), och *Läroplanen för de frivilliga skolformerna* (Lpf 94) berör i en vidare utsträckning lärares fostrande och omsorgsgivande uppdrag än vad skollagens allmänna förordningar gör. Värdegrunden i *Läroplanen för de frivilliga skolformerna*, en läroplan som är aktuell för detta arbete, nämner bland annat att skolans fostransuppgift handlar om att förmedla och förankra samhällets normer och värden hos eleverna. I det första kapitlet i Lpf 94, under rubriken *Grundläggande värden* står följande:

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.⁵⁸

Utifrån läroplanens värdegrund skall lärare således förankra samhällets värderingar och normer hos eleverna, samt fostra elever till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Lpf 94 nämner också att skolan skall ”fördjupa och utveckla elevernas kunskaper som

⁵⁷ Skollagen (1985:1100) 2 §, Utbildningsdepartementet

⁵⁸ *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94*, Utbildningsdepartementet, s. 3

förberedelse för yrkesverksamhet och studier vid universitet och högskolor m.m. och som förberedelse för vuxen livet som samhällsmedborgare och ansvariga för sina egna liv.”⁵⁹

Utifrån de ovannämnda lagar och styrdokument skall således skolan fungera som en fostrande och omsorgsgivande instans/myndighet, där skolfostrans och omsorgsgivandets mål bland annat är att socialisera elever till att bli självständiga individer och moraliskt ansvarstagande samhällsmedborgare.⁶⁰ Detta uppdrag kräver att lärare själva i hög grad är bärare av de fostransmål som eleverna antas sträva efter, att lärare lever och handlar på sätt som överensstämmer vad denne lär ut, att lärare är goda föredömen, och att lärare besitter kompetens gällande olika moraliska, värdemässiga och normativa frågor.⁶¹

Emellertid är inte skollagens och läroplanernas föreskrifter om lärares fostrans- och omsorgsarbete preciserade eller konkretiserade. Det är inte förordnat hur styrdokumentens påbud skall praktiseras, till vilken grad lärare skall vara fostrare, omsorgsgivare och goda föredömen. Denna brist på klarhet har lett till uppkomsten av olika tolkningar av lärares fostrans- och omsorgsuppdrag.⁶²

En tolkning av styrdokumentens påbud är att lärares fostransuppdrag och etiska plikter är vida. Utifrån detta synsätt, där läraryrket närmast betraktas som ett kall, betonas inte bara att lärares privata sfär är svår att åtskilja från den yrkesmässiga rollen, utan även att den privata rollen inte kan/bör skiljas från den yrkesmässiga rollen. Utifrån detta synsätt skall lärare därför verka som fostrare, omsorgsgivare och kunskapsförmedlare även utanför den schemalagda skolverksamheten.⁶³

En annan tolkning av lärares fostrans- och omsorgsuppdrag, är att uppdraget är begränsat till lärares verksamhetstid, att det är under den schemalagda arbetstiden som lärare skall fostra och vårda elever, och att det är under denna arbetstid lärare också skall verka som en god förebild för eleverna. Utifrån detta synsätt skall lärare, liksom andra offentliga anställda tjänstemän, ha rätt till ett privatliv som inte bör påverka yrkeslivets utformning.⁶⁴

4.2 Lärares yrkesetik

Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet antog år 2001 gemensamma yrkesetiska principer för sina medlemmar. Principerna är indelade i fyra block, där varje block innehar yrkesetiska förbindelser och olika etiska förtydliganden. Blocken är:

⁵⁹ *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94*, Utbildningsdepartementet, s. 7

⁶⁰ Fjellström, Roger 2004, *Skolområdets etik. En studie i skolans fostran*, Lund: Studentlitteratur, s. 17-18, 28-29

⁶¹ Fjellström 2004, s. 111-112, 120-121; Fjellström 2006, s. 94-96

⁶² Fjellström 2004, s. 111-112, 120-121; Fjellström 2006, s. 94-96

⁶³ Fjellström 2006, s. 120-121

⁶⁴ Fjellström 2006, s. 120-121

- Eleven alltid i centrum
- Läraryrket och den professionella yrkesutövningen
- Att upprätthålla lärares yrkesetik
- Lärares samhällsuppdrag

Under principen ”Eleven alltid i centrum” behandlas lärares yrkesetiska åtaganden gällande relationen till elever. Där omnämns bland annat att läraren skall stödja och ansvara för elevers kunskapsutveckling och personliga utveckling, skapa goda betingelser för lärande, bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet, motverka kränkningar och diskrimineringar, vara saklig vid utvärdering, bedömning och betygsättning, upprätthålla förtroendefulla relationer med eleverna, vara varsam med information om eleverna etc.⁶⁵

Principen ”Läraryrket och den professionella yrkesutövningen” berör läraryrkets professionella utförande, med ett särskilt fokus på lärarens egen kompetens. Exempelvis påtalas det att lärares undervisning skall utgå från vetenskapliga förhållningssätt och pedagogiska reflektioner, samt att lärare själva ansvarar för sin egen kompetens och yrkesutveckling.⁶⁶

Principen ”Att upprätthålla lärares yrkesetik” berör som namnet antyder, lärares upprätthållanden av den egna yrkesetiken. Lärare förordnas att levandegöra de yrkesetiska principerna genom återkommande samtal och diskussioner.⁶⁷

Den sista principen, ”Lärares samhällsuppdrag”, handlar om lärares uppdrag att fostra kommande generationer i enlighet med den värdegrund som uttrycks i styrdokument och lagar.⁶⁸

Ett aktuellt yrkesetiskt åtagande som berör lärare och deras förhållande till sociala medier, är förpliktelsen under blocket ”Eleven alltid i centrum”, att lärare skall ”verka för att upprätthålla förtroendefulla relationer med eleverna och med deras föräldrar/vårdnadshavare och

⁶⁵ Lärarförbundet, 2010, *Yrkesetiska principer*, <http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>, utskrift hos Johan Åström

⁶⁶ Lärarförbundet, 2010, *Yrkesetiska principer*, <http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>, utskrift hos Johan Åström

⁶⁷ Lärarförbundet, 2010, *Yrkesetiska principer*, <http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>, utskrift hos Johan Åström

⁶⁸ Lärarförbundet, 2010, *Yrkesetiska principer*, <http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>, utskrift hos Johan Åström

vara lyhörda för deras synpunkter.”⁶⁹ Till vilken grad denna etiska förpliktelse skall tillämpas, hur denna yrkesetiska princip bör/kan praktiseras – i denna studies fall: i förhållande till sociala medier, nämns inte. De olika påbudens yrkespraxis är, enligt det yrkesetiska dokumentet, föremål för samtal och diskussion mellan olika lärare.⁷⁰

Dock kan det konstateras att förhållandet mellan yrkesetik, yrkesroll och pedagogik är av yttersta vikt för hur lärare utövar sitt arbete och uppdrag i det dagliga arbetet. Pedagogiken, och även didaktiken och metodiken, berör hur elever tillägnar sig kunskaper och färdigheter, medan yrkesetiken berör de yttersta riktlinjerna för hur läraryrket utförs. I detta avseende har yrkesetiken en överordnad status, där yrkesetiken också utgör en slags moralisk inspirationskälla till pedagogiken.⁷¹ Detta innebär att lärares yrkesetik, till vilken grad lärare följer de etiska strävanden som finns inom yrket och till vilken grad lärare agerar i rollen som fostrare, omsorgsvigare och kunskapsförmedlare – påverkar lärarens yrkesroll och därmed också lärarens undervisning. Den yrkesverksamme lärarens förhållande till yrkesetiska principer är därför inte bara ett upprätthållande av lagar och styrdokument, utan lärarens yrkesetiska principer berör också hur lärare förhåller sig till sig själva i sin lärarroll.⁷²

4.3 Sociala medier

Sociala medier definieras av Nationalencyklopedin som ”kommunikationskanaler som tillåter användare att kommunicera direkt med varandra genom t.ex. text, bild eller ljud.”⁷³ Sociala medier särskiljer sig därmed från traditionella massmedier genom att de utgörs av en flervägskommunikation istället för en envägskommunikation. Traditionella massmedier består i regel av en sändare och flera mottagare, medan sociala medier utgörs av många aktörer som både kan sända och motta information samtidigt.⁷⁴

Dock kännetecknas inte sociala medier enbart av en teknik som tillåter aktörer kommunicera fritt i olika riktningar, utan sociala medier karakteriseras också av att informationsutbytet

⁶⁹Läraryrket, 2010, *Yrkesetiska principer*, <http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>, utskrift hos Johan Åström

⁷⁰Läraryrket, 2010, *Yrkesetiska principer*, <http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>, utskrift hos Johan Åström

⁷¹Fjellström 2006, s. 225-227

⁷²Fjellström 2006, s. 225-227

⁷³Nationalencyklopedin, om sociala medier, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/sociala-medier>, utskrift hos Johan Åström

⁷⁴Nationalencyklopedin, om sociala medier, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/sociala-medier>, utskrift hos Johan Åström

som sker används bland annat för socialt umgänge, underhållning, kulturutbyte, marknadsföring, nyhetsförmedling, organisering etc.⁷⁵

Exempel på vanligt förekommande sociala medier är bloggar, Internetforum, Internetbaserade mötesplatser, videowebbplatser etc. Signifikativt för dessa medier, är att företag ofta tillhandahåller formen för webbtjänsten, medan det är användarna som fyller webbplatserna med innehåll. Facebook, MySpace, YouTube, Twitter, Wikipedia är exempel på webbplatser som skapats av företag och som fylls med information av dess olika användare.⁷⁶

4.3.1 Facebook

En av de tio största webbplatserna i världen är Facebook, där antalet användare år 2010 beräknas uppgå till 500 miljoner människor. Facebook är en webbaserad nätverkstjänst grundat 2004 som tillåter dess användare att skapa sociala gemenskaper via Internet. Genom att ha en användarprofil på Facebook kan människor dela information och bilder om sig själva, knyta kontakter och skapa nätverk till personer, organisationer eller företag.⁷⁷

För att överhuvudtaget kunna kommunicera med andra människor via Facebook, måste användarna få tillgång till varandras användarprofiler, och detta kräver att användarna måste bli "vän" med de personer de önskar kommunicera med. Att bli vän med någon på Facebook innebär således att en användarprofil läggs till i någons kontaktnät.

Själva kommunikationen på Facebook mellan individer kan skötas både genom privata meddelanden mellan användare, som påminner om vanliga e-mail, eller genom en så kallad loggbok. I loggboken är all kommunikation öppen för alla de vänner som användaren har i sitt nätverk.⁷⁸

4.3.2 Blogg

Blogg, förkortning av *webblogg* (engelska *weblog*), är en loggbok/dagbok tillgänglig på Internet, där människor regelbundet skriver "blogginlägg", det vill säga, personliga artiklar och kommentarer till aktuella händelser. De första bloggarna lanserades i mitten av 1990-talet, men det var först under 2000-talet, i takt med att Internet i allt större utsträckning blev tillgängligt för privatpersoner, som bloggen på allvar slog igenom. Inte minst har bloggar

⁷⁵ Nationalencyklopedin, om sociala medier, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/sociala-medier>, utskrift hos Johan Åström

⁷⁶ Nationalencyklopedin, om sociala medier, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/sociala-medier>, utskrift hos Johan Åström

⁷⁷ Nationalencyklopedin, om Facebook, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/facebook>, utskrift hos Johan Åström

⁷⁸ Nationalencyklopedin, om Facebook, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/facebook>, utskrift hos Johan Åström

kommit att bli ett kommunikations- och debattforum för både samhällsfrågor och populärkulturella frågor.⁷⁹

År 2008 beräknades över 190 miljoner människor i världen ha startat en blogg.⁸⁰

4.3.3 Twitter

2006 lanserades webbtjänsten Twitter. En tjänst som har samma funktion som bloggar, att fungera som en internetbaserad dagbok, dock med skillnad att ett Twittermeddelande endast vara 140 tecken långt. Denna teckenbegränsning gör att Twitter tituleras som en *mikroblogg*.⁸¹

5. Lärare i en digital tidsålder

5.1 Hur bör lärare uppträda i sociala medier?

Angående den första frågeställningen, *hur bör lärare uppträda i sociala medier för att upprätthålla en yrkesmässig och etisk professionalitet*, är samtliga lärare överens om att läraryrket är ett offentligt yrke och att därmed finns en problematik kring gränsdragningen mellan privatliv och yrkesliv.⁸² Vad som gör läraryrket till ett offentligt yrke, huruvida det är den kommunala anställningen eller om det är läraryrkets myndighetsutövning, framkommer inte vid intervjuerna. Dock antyder lärarna att yrkets offentlighet skapar restriktioner, om än implicita sådana, hur lärare som offentliga personer bör uppföra sig i privata sammanhang och i sociala medier för att behålla sin yrkesroll intakt. Hur dessa restriktioner ser ut, och vilka begränsningar som bör finnas för lärares privatliv i sociala medier, råder det olika åsikter om bland de intervjuade lärarna.

5.1.1 Sociala mediers påverkan på yrkesroll och privatliv

Tre av de sju intervjuade lärarna, Adam, Bertil och Carl, har medvetet valt att inte vara personligt engagerade och tillgängliga i sociala medier just på grund av deras yrkesroll. I synnerhet har de valt att inte vara medlem i något socialt nätverk där elever är aktiva, exempelvis

⁷⁹ Nationalencyklopedin, om bloggar, http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/blogg?i_h_word=bloggar, utskrift hos Johan Åström

⁸⁰ Nationalencyklopedin, om bloggar, http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/blogg?i_h_word=bloggar, utskrift hos Johan Åström

⁸¹ Nationalencyklopedin, om Twitter, <http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/twitter>, utskrift hos Johan Åström

⁸² Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

Facebook. Anledningen till att de inte är aktiva är att de vill behålla sitt privatliv intakt, samt att de inte vill försätta sig i någon situation där elever eller föräldrar kan betrakta deras medverkan i sociala nätverk som otillbörlig påverkan.⁸³

Ifråga om att behålla privatlivet intakt, är läraren Carl noga med att göra en distinktion mellan yrkesliv och privatliv. Han utför allt arbete på skolan och tar aldrig med sig något jobb hem, och detta gör han för att behålla sin roll som privatperson fri från arbetsrelaterade aktiviteter. Han säger:

Jag försöker ha en professionell distans[...] Jag gör allt mitt arbete på min arbetsplats. Och när jag går härifrån, när min ramtid är slut, då har jag inget arbete med mig hem. Jag släpar inte med mig rättningsuppgifter, bedömningsuppgifter eller och sitter och planerar någonting hemma[...] När jag knallar hem, är jag privatpersonen Carl[...] Det är viktigt att göra distinktion [mellan de två rollerna]. Det kräver så otroligt mycket av dig när du kliver in i yrkesrollen... Det suger mycket energi, och det är viktigt att den energin inte spiller över till ditt privatliv.⁸⁴

Av samma skäl som Carl inte vill låta privatlivet bli påverkat av yrkeslivet, på grund av den energi det tar att vara lärare – vill han inte heller vara tillgänglig i sociala medier. Carl menar att sociala medier exponerar människor på ett sådant sätt att människor blir offentliga i sociala medier, även om de inte befinner sig i en yrkesmässig offentlig position. För hans del skulle det därmed innebära en dubbel offentlighet. Han säger:

Jag vill inte vara en offentlig person i de här [sociala] medierna. Det är ett medvetet val. Däremot så undervisar jag om dessa. Jag undervisar om alla sociala medier. Sedan försöker jag hålla ett kritiskt perspektiv till dessa. Fördelar och nackdelar, vad skall man prata om, vad skall man visa i form av bilder och åsikter, vem kan komma åt dem, vem kan titta på det förutom du och dina vänner, och vad kan det finnas för faror? [...]Så man är medveten om att man är en offentlig person när man ger sig ut.⁸⁵

Lärarna Adam och Bertil framför liknande argument gällande att hålla den privata rollen intakt och åtskild från den yrkesmässiga rollen. Adam understryker dessutom att det finns en risk att användandet av sociala medier kan inkräkta på det privata livet genom att man i

⁸³ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl

⁸⁴ Intervju med läraren Carl

⁸⁵ Intervju med läraren Carl

sociala medier öppnar sig mer än vad som var tänkt, samt att det är svårt att förutse konsekvenserna för ett deltagande i sociala medier både gällande privatliv och yrkesroll.⁸⁶ Också Bertil framhåller att lärares privatliv i stor utsträckning kan påverka yrkesrollen. I synnerhet om lärares privatliv innehåller element som är svåra att förena med lärarens roll som det goda föredömet, och om dessa element sedan exponeras genom sociala medier - kan upprättandet av yrkesrollen vara svår. Bertil ger några exempel som belyser dilemmat mellan privatliv och yrkesroll/offentlighet, bland annat hur lärare och rektorer har uppträtt grovt berusade på sin fritid, vilket sedan har exponerats för elever, och som därefter medfört svårigheter för lärare och rektorer att upprätthålla förtroendet för yrkesrollen.⁸⁷

Tvärtemot Adam, Bertil och Carls avhållsamhet gentemot sociala medier, är lärarna Anna, Britta och Clara aktiva användare av sociala medier, och de har så kallade ”vänskapsrelationer” till elever. Läraren Diana har ingen aktiv profil på något socialt nätverk, men hon intar en tämligen likartad inställning till de sociala medierna som Anna, Britta och Clara gör.⁸⁸

När det gäller exponeringen av lärares privatliv genom sociala medier är ingen av de fyra kvinnliga lärarna direkt oroliga över hur deras delaktighet kan påverka yrkesrollen i negativ bemärkelse. Anna säger:

För mig är Facebook inte något privat alls. Det finns inget privat på Facebook, och jag skulle aldrig skriva något privat på Facebook heller. Jag skriver ”Idag åkte jag skidor. Hunden var med”. Det jag skriver på Facebook skulle jag kunna säga till vem som helst på ICA.⁸⁹

Britta, Clara och Diana intar samma inställning gentemot sociala medier som Anna. För dem är exempelvis Facebook inget intimt enskilt, utan snarare något som är ”personligt men inte privat”, såsom Britta formulerar sig. Den information de säger sig dela med sig av i sociala medier är samma typ av information som de delar med sig av i ett klassrum. Det vill säga, deras information begränsas till att vara av offentlig och trivial karaktär.⁹⁰

En ytterligare aspekt kring de sociala mediernas inverkan på både privatliv och yrkesliv, förutom att privatlivet riskerar att bli invaderat av arbetsrelaterade uppgifter samt att privatlivet kan komma att bli exponerat till en offentlig publik, är att det finns en risk att sociala medier ökar lärares arbetsbörda. Carl säger:

⁸⁶ Intervju med läraren Adam

⁸⁷ Intervju med läraren Bertil

⁸⁸ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

⁸⁹ Intervju med läraren Anna

⁹⁰ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

För några veckor sedan var det en svensk lärarinna i matematik och fysik som blev uppmärksam för att vara en av de mest kreativa lärarna i världen. Hon fick till och med pris för detta. Och vad var det då hon var kreativ för? Jo, hon använde sociala medier för att handleda sina elever, bland annat Facebook. Inför stora inlämningar, inför stora prov så fanns hon alltid tillgänglig på Facebook för att hjälpa till, för att handleda dem [eleverna] under sista tiden. Jag trodde i min enfald att hon hade kommit på något revolutionerande pedagogiskt eller didaktiskt, men det var ett verktyg [användandet av Facebook] som redan fanns som hon utnyttjade då[...] Eleverna tyckte detta var jättebra, för de hade henne tillgänglig när de ändå var ute [på Internet] – för de spenderar ju väldigt mycket tid på olika sociala medier, Facebook. Å andra sidan ställde hon en ribba för sig själv, att hon alltid skulle vara tillgänglig, och det tycker jag inte man skall vara. Men det var inget som hennes arbetsgivare har beordrat henne, utan hon gjorde detta på eget initiativ, och nu hade hon blivit uppmärksam på detta. Någonstans i någon framtid så kanske det finns inskrivet i en arbetsbeskrivning att man kanske ska vara det, jag vet inte. Men man måste göra klart och tydligt: Vad är arbetstid och vad är det inte. Och kan hon då vara ute på Facebook och handleda, så måste hon kompenseras för det, men det är inte säkert att hon gör. Det finns ju flera aspekter som hon inte tänkt igenom. Så det finns både ris och ros.⁹¹

Också Anna och Britta ger uttryck för liknande tankar som Carl framför, om att arbetsbördan för lärare kan komma att utökas genom sociala medier. Om en sådan risk finns, är det viktigt att lärares roll och arbetsuppgifter tydligt avgränsas och definieras, påpekar de.⁹² Anna framhäver också att lärare som i hög grad engagerar sig i elevers privatliv/skolliv genom sociala medier, riskerar att uppträda i yrkesroller som de inte har kompetens för. Exempelvis att lärare uppträder som psykologer eller drogexperter.⁹³

Britta återknyter till samma händelse som Carl refererade till, läraren som fick pris för att hon använde sociala medier under sin fritid för att stötta elevers kunskapsinhämtning, och till detta är hon kritisk. Hon påpekar, liksom Carl, att arbetsbördan och yrkesförväntningarna på lärare kan öka om lärare antas vara delaktiga i sociala medier. Hon säger:

Det var en lärare som fått något pris för det [att göra sig tillgänglig på Internet], och det är lite skrämmande, att man skall förväntas göra det på sin fritid för att få pris. Jaja, då är det bättre att få ett pris för det man gör inom sin arbetstid. Annars förväntas ju alla jobba tio

⁹¹ Intervju med läraren Carl

⁹² Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta

⁹³ Intervju med läraren Anna

timmar i veckan frivilligt för att man tycker det är så roligt. Och då höjs ju förväntningarna på en normal arbetstidnivå.⁹⁴

Trots att både Anna och Britta är kritiska till att arbetsbördan för lärare kan öka med sociala medier, att en föreställning om en allestädes närvarande och tillgänglig lärare kan komma att etableras, ger de båda samtidigt uttryck för ett lugn inför frågan huruvida de sociala medierna inskränker lärares privatliv, att elever kan kontakta dem utanför den schema-lagda skolverksamheten. Av egna erfarenheter anser Anna och Britta, och även Clara, att elevkontakten via sociala medier är väldig begränsad och kontrollerad. Dels är det inte många elever som upprättar någon kontakt med dem i deras privatliv, dels anser de att lärare kan kontrollera tekniken. Lärare kan välja att inte göra sig tillgänglig om de upplever att yrkesrollen inkräktar på deras privatliv.⁹⁵

5.1.2 Vad kan lärare göra och inte göra på sin fritid i sociala medier?

Samtliga sju lärare är relativt eniga om vad lärare som privatpersoner kan göra och inte göra i sociala medier med åtanke på hur deras yrkesroll kan komma att påverkas. Informanterna anser att lärare kan göra det som lärare i historien tidigare gjort i offentliga sammanhang, och som är skyddat i grundlag, exempelvis vara aktiv i någon folkrörelse, politisk såväl som kyrklig, att ta del av den offentliga debatten, skapa opinion etc.⁹⁶ Vad lärare kan göra i sociala medier är lättare att klargöra i kontrast till vad lärare *inte* kan göra i sociala medier.

Samtliga sju informanter anser att lärare inte kan bryta mot läroplanens värdegrund på sin fritid, exempelvis genom att skriva något kränkande i något socialt nätverk. Det måste finnas en koherens mellan lärares privatliv och yrkesliv i den meningen att de mest grundläggande värderingar skolan står för, bland annat människors lika värde och demokratiska rättigheter, måste vara omfattad av lärare också i deras privata liv, anser lärarna.⁹⁷

Ytterligare restriktioner som de utfrågade lärarna anser bör finnas kring lärares användande av sociala medier, är att lärare inte skall namnge eller hänga ut elever offentligt. Ett sådant handlande står i tydlig opposition gentemot de yrkesetiska principer som lärarförbunden tagit fram. Lärare som bloggar skall inte heller vara specifik om information som berör skolan. Exempelvis anser de flesta lärarna som intervjuats att det är acceptabelt att en lärare

⁹⁴ Intervju med läraren Britta

⁹⁵ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta

⁹⁶ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

⁹⁷ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

genom sociala medier kan få uttrycka sig att den har haft en jobbig dag. Däremot skall läraren inte vara specifik i sin angivelse. Läraren skall inte berätta när, under vilken lektion dagen var jobbig eftersom ett sådant påstående kan kränka elever som var närvarande vid den lektionen, resonerar lärarna.⁹⁸

Gällande en mer allmän förekomst i sociala medier, ett användande av sociala medier som inte går emot de mest uppenbara och grundläggande etiska principerna, utan ett användande som i högre grad handlar om individers egna preferenser och smak – så finns det olika föreställningar hos informanterna om hur lärare bör uppträda.

Carl anser att lärare inte skall använda sociala medier i sammanhang där olika åsikter glorifieras eller nedvärderas, utan att det förekommer en analys och argumentation bakom. ”Det är sådana saker som kan hållas emot dig”, säger han, och åsyftar på att läraren bör vara genomtänkt i sitt användande av sociala medier för att upprätthålla ett slags förtroende inför yrkesutövningen.⁹⁹

När det gäller publiceringar av bilder på lärarna själva i sociala medier, är samtliga lärare överens om att det bör ske med eftertanke. I synnerhet är Adam, Bertil och Carl medvetet aktsamma med att publicera bilder på sig själva. Adam nämner att han inte skulle publicera en ”partybild”¹⁰⁰ på sig själv i något socialt media. Sådana bilder kan ge intryck som inte är representativa, påpekar han. Elever, föräldrar, kollegor, arbetsgivare kan få intryck av att läraren konsumerar alkohol i stora mängder, även om verkligheten är tvärtom, understryker Adam.

Bertil intar en liknande inställning som Adam angående föreställningen om läraren som det goda föredömet ifråga om leverne. Bertil säger att han har en kollega som fått sitt privatliv exponerat i offentlighetens ljus, förvisso inte genom sociala medier, men genom televisionen, varför också han är aktsam med vilken bilder som publiceras på honom. Han säger:

Jag vet kollegor som har uppträtt berusad [på fritiden], och det har hängt med dem väldigt, väldigt länge. Det har påverkat deras yrkesroll, det diskuteras i klassrummen. En person, till exempel, hamnade på ett intro till en film, alltså en filminspelning. Och det blev ju väldigt pinsamt för honom. Den [filmen] vevades om på Tv:n vid reklamslagen på Tv4. Det var i samband med ett midsommarfirande, och där [den geografiska plats där läraren befann sig]

⁹⁸ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

⁹⁹ Intervju med läraren Carl

¹⁰⁰ En partybild är en bild på en berusad person. Det är vanligt att i sociala medier lägga ut bilder på människor i berusat tillstånd.

gjorde Tv4 en observation. Detta hängde med honom psykiskt, för alla kommenterade denne person. Så nej, det där med alkohol ute i offentligheten håller jag mig ifrån.¹⁰¹

Lärarna Britta, Anna, Clara och Diana är också aktsamma med att publicera foton på sig själva i sociala medier, i synnerhet om de inte är nyktra på bilderna.¹⁰² Dock påpekar Diana att bilder på lärare i berusat tillstånd inte nödvändigtvis behöver vara fel. Det beror på i vilket syfte bilderna publiceras, menar hon.

Beror på i vilket syfte man gör det [publicerar fotot]. För att visa hur kul man hade? Beror på vad bilden syftar att visa, och hur texten runt omkring [är formulerad]... Jag tror de flesta elever vet att lärare någon gång dricker någon form av alkohol. Sen vilka mängder, det är upp till varje lärare. Det tror jag elever förstår. Sen kanske man inte behöver lägga ut supar-bilderna eller nakenbilder. Det förstår eleverna att lärarna klär av sig nakna någon gång. Extrema saker kanske man måste tänka sig för. Det är ju ett sätt för lärarna att visa: [för eleverna] ”Titta vad roligt vi hade”, dock under ordnade former. Inte råsupa. Kanske dumt att ha öl, att på bilder visa att man är berusad. Man kanske inte behöver stå med sina snapsar och visa. Det här. Ja, du förstår vad jag menar.¹⁰³

Föreställningen om den gode läraren, som i alla avseenden skall vara ett gott föredöme, är mindre tydlig hos Diana än hos de tre manliga lärarna. Diana framhåller förvisso att lärare bör tänka på sin yrkesroll i sitt privatliv, att inte visa upp sina snapsar i offentlighetens ljus, men samtidigt understryker hon att det inte är något egendomligt att lärare uppträder i rollen som privatperson. Eleverna drivs inte av något lärare-komplex, motsvarande hora-madonna-komplex,¹⁰⁴ där eleverna saknar förmågan att betrakta lärare som en individ sammansatt av flera olika roller. Eleverna är, enligt Diana, mycket väl insatta i att lärare också konsumerar alkohol i sin vardag.¹⁰⁵

Också läraren Clara vill tona ner föreställningen om läraren som det allestädes goda föredömet. Hon säger:

¹⁰¹ Intervju med läraren Bertil

¹⁰² Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹⁰³ Intervju med läraren Diana

¹⁰⁴ Hora-madonna-komplex är en psykoanalytisk benämning på män som har svårt att se kvinnor som sammansatta individer gällande deras sexualitet, män som har svårt att se kvinnor omfattas av både sexuella och romantiska känslor. Istället delar dessa män upp kvinnor i falska dikotomier: hora eller madonna.

¹⁰⁵ Intervju med läraren Diana

Bara för att jag är lärare skall det inte vara: ”Åh jag dricker inte, jag skall inte dricka alkohol, jag gör ingenting av det”. Utan det är, vad säger man, inte för att alkohol är bra så, men om jag syns på en bild med en annan som dricker, eller på en fest, jag vet inte hur jag skall uttrycka mig. Jag menar[...] Jag själv tycker att jag har ett gott förhållande till alkohol, och då kommer det sig naturligt att det inte blir sådana bilder på Facebook heller. Jag vet vart min gräns går.¹⁰⁶

Dock medger Clara att det har förekommit bilder på Facebook då hon uppträtt berusad, och att elever har reagerat på detta. Hon berättar:

Det är faktiskt en elev som har sagt: här måste du ha festat va? Har jag? [retorisk fråga från Clara] Jag har kollat igenom mina bilder, och det är inga extrema bilder. Visst kan man se en alkoholfaska på någon bild. Men det är inte så att man ligger däckad, och så... Jag tog upp det till diskussion när jag fick höra det av min elev: ”Åh här måste du ha varit jättefull på de här bilderna. Gud vad du festar jättemycket”. Då tog jag upp det till diskussion och förklarade för mig. Alltså, hur det ligger till.¹⁰⁷

Trots att Clara anser att lärare bör ha rätt till ett privatliv, att lärare inte behöver upprätthålla föreställningen om det perfekta föredömet, är hon ändå mån om att förklara, klarlägga och diskutera med eleverna angående de foton hon figurerar berusad på. Likaså medger Clara att det kan finnas en viss problematik med att upprätthålla lärares yrkesförtroende om lärare en helg, kraftigt berusar sig, och nästa vardag är delaktig i skolans temadag om alkoholmissbruk. Det bör alltså finnas en koherens mellan yrkesuppdrag och privatroll, anser hon.

Fler restriktioner kring lärares uppträdande i sociala medier som är beroende av de utfrågade lärarnas egna preferenser och smak, snarare än uppenbara brott mot etiska principer, är lärares yrkesrepresentativitet genom det sätt som lärare uttrycker sig i skrift i sociala medier. Sex av sju lärare anser att lärares språk, det sätt som lärare uttrycker sig, både innehållsmässigt och språkligt, är betydelsefullt för yrkesrollen.¹⁰⁸

Läraren Bertil använder inte sociala medier, men anser ändå att språket är av stor vikt för yrkesrollen. Han säger:

¹⁰⁶ Intervju med läraren Clara

¹⁰⁷ Intervju med läraren Clara

¹⁰⁸ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Diana

När jag gör arbetsuppgifter och arbetsblad och märker att i mitt eget språk att[...] jäklar missade jag någonting. Jag kan ha tappat ett ord eller det kan vara ett stavfel[...] det är ju eleverna expert på att se. De är otroligt duktiga på att se det, och så ifrågasätter de min yrkesroll: ”Skulle du inte ha kunnat det här, titta på den här texten”. De är jätteduktiga observatörer. Om de skulle komma åt ens personliga [sociala medier, exempelvis blogg], naturligtvis skulle de kommentera det [kommentera eventuella stavfel].¹⁰⁹

Adam är också observant på hur han formulerar sig, även om han liksom Bertil inte använder sig av sociala medier. ”Skriver man på en blogg... jag personligen skulle inte ta innehållet på allvar om det var ett bristande språk” från en lärare, påpekar Adam.¹¹⁰ Läraren Anna säger sig vara petig när det gäller språk. Hon skulle inte lämna ifrån sig en text med stavfel, sårskrivningar, syftningsfel etc. Dock till vilken grad lärares bristfälliga språkliga förmåga påverkar yrkesrollen, vill Anna inte spekulera i.

Britta, Diana och Carl intar liknande inställningar till språkets representativitet som Bertil, Adam och Anna har. De är också noga med hur de formulerar sig i offentliga sammanhang.¹¹¹ Clara däremot upplever att hon inte behöver vara ett föredöme i språket. Hon säger att hon ”skriver lite som jag känner”. Hon kan skriva både slang och korrekt prosa.

Ifråga om texters innehåll i sociala medier, och då gällande texter som inte berör uppenbara brott mot läroplanens värdegrund eller yrkesetiska principer – är de intervjuade lärarna relativt eniga om vad lärare kan och inte kan skriva. De anser alla att lärare har ett visst ansvar över hur de skriver och framställer sig själva i sociala medier.

Anna tycker det är olämpligt att som lärare skriva ”nu är det fredag, ut och sup” i sin blogg eller Facebook. Diana påpekar att det inte är nödvändigt att i sitt statusfält på Facebook skriva att man skall äta en ”god köttbit och dricka ett glas vin”.¹¹² Förvisso är det inget fel i att dricka vin, framhåller Diana, men det är onödigt att skriva det. Likaså bör lärare tänka på hur man formulerar sig i ämnen som kan vara känsliga, exempelvis i sammanhang som berör droger, sex, relationer, påpekar hon.

5.1.3 Vänskap mellan lärare och elever i sociala medier

Angående frågan huruvida lärare bör vara vänner med sina elever i sociala medier, så råder de skilda åsikter bland de intervjuade lärarna. Fyra av de sju tillfrågade lärarna har ingen aktiv

¹⁰⁹ Intervju med läraren Bertil

¹¹⁰ Intervju med läraren Adam

¹¹¹ Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Diana; Intervju med läraren Carl

¹¹² Intervju med läraren Diana

profil i något socialt media.¹¹³ Av dessa fyra har tre av dem, Adam, Bertil och Carl, medvetet valt att inte vara personligt engagerad och tillgängliga i sociala medier just på grund av deras yrkesroll. I synnerhet har de valt att inte vara medlem i något socialt nätverk där elever är aktiva, exempelvis Facebook. Att de inte är aktiva beror på, som ovan nämnt, att de vill behålla sitt privatliv intakt, samt att de inte vill försätta sig i någon situation där elever eller föräldrar kan betrakta deras medverkan i sociala nätverk som otillbörlig påverkan.¹¹⁴

Adam uttrycker följande angående vänskapsrelationer mellan lärare och elever genom sociala medier:

Om man är vän med någon på Facebook, och sen skall sätta betyg på eleven, och eleven har fått bra betyg, medans en annan elev får ett snäppet sämre betyg, men denne tycker att den är lika bra som den andra - då kan det ju bli ett sådant snack att: ”Det är bara för att de är vänner privat”. För att slippa sådant här, att slippa ställas inför en sådan situation, så är det bättre att inte ha Facebook.¹¹⁵

Adam betonar således den del av sitt yrke som innebär en myndighetsutövning när han motiverar varför han tar avstånd från sociala medier. Hans roll som tjänsteman kan ta skada om han har nära relationer till sina elever, i synnerhet om relationerna kan betraktas som orättvisa i bemärkelsen att vissa elever får mer uppmärksamhet av Adam än andra. Också Carl och Bertil problematiserar de sociala medierna utifrån maktperspektiv och relationen tjänsteman/lärare elev. Carl påpekar att varje gång man skapar någon form av relation, ”så är det viktigt att det inte påverkar ditt omdöme. Det är ju risken att det kan bli så om man inte har en professionell inställning”, och han syftar på att en nära vänskap med elever under lärarens fritid kan ge yrkesmässiga problem.

Bertil framhåller att det är möjligt att som lärare delta i sociala medier så länge man kan upprätthålla en professionalism i sin relation till eleven. Dock understryker han maktspekten av läraryrket och dess betydelse för relationen lärare elev. ”Jag är i en maktposition till den här eleven. Jag sätter faktiskt betyg, så eleven är i underläge gentemot oss” säger Bertil,¹¹⁶ och menar att denna maktrelation bör tas i beaktande om lärare skall använda sig av sociala medier.

¹¹³ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Diana

¹¹⁴ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl

¹¹⁵ Intervju med läraren Adam

¹¹⁶ Intervju med läraren Bertil

Tvärtemot Adam, Bertil och Carls avhållsamhet gentemot sociala medier, är lärarna Anna, Britta och Clara aktiva användare av sociala medier, och de har så kallade ”vänskapsrelationer” till elever. Läraren Diana har, som nämnt, ingen aktiv profil på något socialt nätverk, men hon intar en tämligen likartad inställning till vänskapsrelationer till elever som Anna, Britta och Clara gör.¹¹⁷

Ifråga om de tre lärarnas aktiva användande av sociala medier och deras vänskapsrelationer till elever, förklarar både Anna och Britta ingående hur de reflekterar kring detta. Anna är noga med att understryka att hon aldrig skulle skicka en vänförfrågan till någon elev på Facebook. Hon säger:

Jag skulle aldrig komma på tanken om att fråga en elev om att bli vän på Facebook. Det skulle jag aldrig göra, eftersom elever står i en beroendeposition till oss. Jag skulle aldrig väcka idén. Sedan är det några elever som har frågat mig, gjort några vänförfrågningar, och då var det bland annat så att det var några elever som fick mig att skaffa Facebook[...] Och de eleverna har jag tagit med som vänner på Facebook. Jag tänkte: Frågar de mig själva, så är det okej. Men jag skulle aldrig fråga dem. Där är läget nu. Det är väldigt sällan som elever vill bli vän med mig på Facebook.¹¹⁸

Britta har liknande reflektioner som Anna kring relationen lärare och elever i sociala medier. Hon säger:

Jag har haft värsta funderingarna om jag skall vara det [vän på Facebook med elever] eller inte. Jag har ”dealat” med mig själv. Först kände jag så här: Nej, det kan vara mitt privata liv [att ha Facebook][...] Jag kan bli vän med dem sen när de gått ut [skolan]. Men sen har jag gått på högstadiet [har undervisat] och blivit vän med några där. När jag slutade där blev jag vän med dem, men nu är de här [på gymnasiet]. Sen är jag handbollstränare för ett lag med tjejer som går i sexan och sjuan, och då har de skickat vänförfrågan. Skall jag ta dem [som vän] eller inte, för de kommer upp i skolan [gymnasiet] sen och skall jag ta bort dem då? Då blev jag så här: Herregud, det jag skriver på Facebook, det jag gör på Facebook, det är ingenting som jag inte skulle kunna säga i klassrummet, för på Facebook är jag personlig men inte privat[...] Det är nästan ännu värre att vara för privat på Facebook än att vara det med sina elever, tycker jag. Men då tog jag det beslutet[...] jag ska vara vän med mina ele-

¹¹⁷ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹¹⁸ Intervju med läraren Anna

ver om de skickar förfrågan. Jag skickar aldrig förfrågan till dem, men om de skickar förfrågan till mig så kan jag acceptera det.¹¹⁹

Anna och Britta är båda noga med att poängtera att de aldrig skickar någon vänförfrågan till sina elever. Anna är medveten om elevernas beroendeställning gentemot lärare, och Britta betonar att hon är en individ med flertalet olika roller. Britta är inte bara gymnasielärare, hon har också varit lärare i grundskolans senare åldrar, och hon är handbollstränare. Alla barn under 19 år är potentiella elever för Britta, om inte nu, så kanske i framtiden. Just på grund av de olika rollerna har Britta valt att acceptera alla vänförfrågningar på Facebook från eleverna. På så sätt har hon ett konsekvent förhållningssätt poängterat hon. Dessutom anser hon, och även Anna, att de inte är privata på Facebook, utan de är personliga. De är mer sparsamma med personlig information i Facebook än vad de är i klassrummet.¹²⁰

5.2 Hot och möjligheter med sociala medier

Gällande frågan vilka pedagogiska vinningar respektive pedagogiska hot mot skolverksamheten som sociala medier kan tänkas medföra, finns det ingen direkt oenighet bland lärarna – såsom det råder en viss oenighet angående frågan om lärare skall vara vän med elever, eller hur långt en lärare skall vara ett föredöme. Utan lärarna belyser istället skilda aspekter av vilka de eventuella pedagogiska vinningarna och hoten är som sociala media kan medöra.

En pedagogisk vinning som Anna, Britta, Clara och Diana berör, är att sociala medier ökar insynen i elevers och lärares vardag, vilket i sin tur kan leda till ökad förståelse och sympati för de olika berörda parterna.¹²¹ Exempelvis, om en lärare är vän med elever på Facebook, och läraren får information där om att en viss elev mår dåligt, av olika skäl, ökar det lärarens medvetenhet kring den elevens unika behov och förutsättningar, vilket gör att läraren kan anpassa sitt pedagogiska arbete därefter.¹²² Britta påpekar:

[...] att lärare kan få förståelse om elever, insiderinformation [genom sociala medier]. Om pojkvännan gjort slut, det säger man inte till läraren, men man kanske skriver det på sin

¹¹⁹ Intervju med läraren Britta

¹²⁰ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta

¹²¹ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹²² Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

Facebook. Och hur det än är så påverkar elevernas sinnesstämning undervisningen jättemycket och deras egna prestationer.¹²³

Denna pedagogiska vinning fungerar åt det andra hållet också, påpekar lärarna. Britta menar att lärares användande av sociala medier kan öka förståelsen hos eleverna för lärarnas yrkessituation. Om lärare uttrycker att de haft en tuff dag på Facebook, av olika anledningar, kan det klargöra för elever att lärarens beteende i klassrummet inte beror på enskilda elevers uppträdande i klassrummet, utan att det kan finnas andra privata orsaker bakom lärarens uppförande.¹²⁴

Den insyn i individers privatliv som sociala medier skapar kan således användas som en pedagogisk vinning i skolverksamheten, menar de fyra lärarna. Dock är de också noga med att poängtera att denna pedagogiska vinning också kan bli ett hot mot skolverksamheten. En ökad insyn i både elevers och lärares privatliv kan innebära att de berörda parterna får del av information som de inte skall ha, eller vill ha.¹²⁵ Adam, Bertil och Carl instämmer med de andra lärarna i detta. Som ovan berört kan ett potentiellt hot mot lärarens yrkesroll vara den exponering av privatlivet som sociala medier kan medföra. Bertil gav på exempel hur en lärare som uppträdde berusad i en Tv-reklam fick svårt att upprätthålla sitt yrkesmässiga förtroende efter dennes ofrivilliga mediala medverkan.

Vidare påpekar Anna att exponering av privatlivet genom sociala medier kan upplevas som ett problem om det inte finns någon koherens mellan lärarens offentliga och privata roll. Hon säger:

Hotet skulle kunna vara om man har svårt att upprätthålla[...] att man är en person i skolan, och en annan på fritiden, och det blir en kollision. Så tycker jag att det inte är för mig. Men det kanske är lättare för mig eftersom jag är så pass mycket äldre. Det kanske är svårare för jämngamla. De som går i trean på gymnasiet kan ha en lärare som bara är 4-5 år äldre.¹²⁶

Anna spekulerar i om det kan vara svårare för yngre lärare att upprätthålla en samstämmighet mellan yrkesroll och privatliv genom sociala medier, eftersom de yngre lärarna kan tänkas ha andra vanor och relationer till nöjen och dryckenskap än vad de äldre lärarna har, och att

¹²³ Intervju med läraren Britta

¹²⁴ Intervju med läraren Britta

¹²⁵ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹²⁶ Intervju med läraren Anna

det därmed är svårare för de yngre lärarna att leva upp till rollen som det goda föredömet.¹²⁷ Clara, den yngste av de intervjuade lärarna, uttrycker liknande tankar. Hon säger:

Det har faktiskt gått ganska bra att skilja på de rollerna nu [den offentliga och den privata rollen]. Det är någonting man växer med. Jag tyckte det var jättesvårt i början. I och med att man själv är ung fortfarande, så finns det mycket intressen som är lika [elevernas intressen]. Det finns mycket som man kan prata om. Det är lätt att dras med i deras veva.¹²⁸

Förutom att de sociala medierna exponerar det privata livet, kan också en för stor insyn i elevers privata liv vara till en belastning för lärares arbete.¹²⁹ Både Anna och Carl påpekar att i lärares arbete ingår det att fostra, ge omsorg och stödja elever, både i deras kunskapsutveckling och i deras personliga utveckling. Men om lärare är aktiva i sociala nätverk tillsammans med elever, och om det inte finns klara definitioner om hur långt lärarens arbete sträcker sig, finns det en risk att lärarens fostrans- och omsorgsarbete blir oändligt, påpekar de.¹³⁰ Anna uttrycker:

Säkert finns det lärare som skulle kunna stödja elevers sociala liv, men jag vet inte om man ska det. För det är ju det som är svårt att vara lärare, för man är ju lärare, och den dag du bestämmer dig för att du är socialarbetare, kurator, psykolog och förälder, tar ditt arbete aldrig slut. Det där är jättesvårt, ibland måste man tänka: Vems är det här problemet?¹³¹

Alla de intervjuade lärare är således eniga om att lärares arbete ifråga om kunskapsförmedling, fostran och omsorgsgivande är begränsat till den schemalagda arbetstiden. Även om lärare har förtroendetid som elever kan utnyttja i privata sammanhang, och att lärare på sin fritid till viss del bör agera som ett föredöme, anser de intervjuade lärarna att det är elevernas föräldrar som bär huvudansvaret för hur deras barn mår och uppför sig på sin fritid.¹³²

Fler eventuella pedagogiska vinningar med sociala medier kan enligt lärarna vara möjligheten att handleda elever i deras kunskapsinhämtning. Sociala medier kan i detta avseende

¹²⁷ Intervju med läraren Anna

¹²⁸ Intervju med läraren Clara

¹²⁹ Något som också berörs på sidan 24.

¹³⁰ Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Carl

¹³¹ Intervju med läraren Anna

¹³² Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

fungera som ett komplement till den redan etablerade undervisningen, påpekar Diana.¹³³ Dock är det ingen av lärarna som utnyttjar de sociala medierna i sin egen undervisning utifrån denna aspekt. Lärarna är snarare kritiska till ett sådant förhållningssätt. Som tidigare nämnts var både Carl och Britta reserverade till den lärare som fick pris för ett skolengagemang som sträckte sig utanför den schemalagda tiden. Samtliga lärare vill hellre möta elevernas behov i skolan än genom sociala medier.¹³⁴

En ytterligare pedagogisk vinning med sociala medier, är enligt Carl, att sociala medier i sig själva kan användas som undervisningsstoff. Sociala medier behöver inte enbart användas utifrån dess interna syfte, exempelvis att kommunicera med. Utan sociala medier kan också användas utifrån ett externt syfte, där de sociala medierna görs till objekt för granskning. Carl förklarar:

Jag har ett moment, jag har det i en del av i min samhällskunskapsundervisning, där vi går igenom det [sociala medier]. Jag uppmanar mina elever att göra undersökningar utifrån frågeställningar där man använder sociala medier som källor. Det är jätteintressant. Naturligtvis. Och vi försöker skala bakom bloggar, men även communities, vem som är upphovsskapare till detta, vilket syftet är, om det finns något dolt bakomliggande syfte och så vidare. Börjar man jobba så här, lägga ett pussel och göra ett polisarbete, så hamnar man i väldigt märkliga situationer som är uppskakande. Vi gjorde en undersökning, för många, många år sedan. Det började dyka upp värderingssajter, vackrast.se, snyggast.se – de finns fortfarande kvar, men i andra varianter. Vi började titta på dem. Där var det pojkar och flickor som lade ut bilder på sig själva, som var ganska oskyldiga, men så fanns det de bilder som inte var oskyldiga. Många var inne och aktiva på dessa sajter, och det fanns också röstningsförfaranden. Man kunde skriva kommentarer, man kunde ge uttryck för sina tankar runt bilderna. När vi började skala så hamnade vi i porrbranschen i USA. Det var bara ett exempel. Det är ju en anarki [i sociala medier], mer då kanske än vad det är idag, och vi hamnade, länkades, till företag och servrar i USA, bland annat. Men även i Ryssland. Lite överallt. Vi kunde läsa in oss på vad dessa sysslade ytterligare med, och de var ju bulvaner för andra saker. De här [hemsidorna] kunde användas som propagandistiska medel naturligtvis, och gör det också. Du hittar en orsak till varför de finns.¹³⁵

¹³³ Intervju med läraren Diana

¹³⁴ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹³⁵ Intervju med läraren Carl

Carls externa användande av sociala medier, där han använder det som ett undervisningsstoff, kan ses som det pedagogiska angreppssättet *den aktiva metoden*.¹³⁶ En metod som innefattar att anpassa undervisningen efter elevers intressen, efter elevers sociala kontext och verklighet, för att på så sätt få eleverna aktiva i skolarbetet genom deras eget meningsskapande. Utifrån detta användande av sociala medier, är den pedagogiska vinningen tydlig.

Fler tänkbara hot mot skolverksamheten som sociala medier kan medföra, förutom hotet om exponering av privatliv och att lärares arbetsbörda kan bli orimligt stor, är att lärares medverkan och deras relationer till elever i sociala nätverk kan betraktas som otillbörlig påverkan. Som ovan nämnts, kan lärares roll som tjänsteman ta skada om lärare har en nära relation till elever. Dels kan elever uppleva lärares relationer till elever som orättvisa, i bemärkelsen att vissa elever får mer uppmärksamhet av lärare än andra. Dels kan lärares omdöme, i egenskap av betygssättare, påverkas av en nära relation till elever. Samtliga lärare, även de som använder sociala medier aktivt, anser därför att läraren bör uppträda professionellt om de skall ha vänskapsrelationer med elever.¹³⁷

Ytterligare hot mot den pedagogiska verksamheten som sociala medier kan tänkas orsaka, är att lärare ofrivilligt kan bli exponerade av elever genom sociala medier, och att detta kan påverka den enskilde lärarens välbefinnande, och i förläggningen, dennes yrkesroll. Både Bertil och Carl känner personligen till fall där lärare har blivit kränkta av elever genom sociala medier. Elever som på bloggar skrivit nedsättande omdömen om lärares undervisning och personlighet.¹³⁸ Med tanke på att sociala medier är tillgängliga för en bred publik, blir därför elevers kritik mot lärare inte enbart en händelse som äger rum i någon periferi, utan kritiken riskerar att bli offentlig. Därtill riskerar kritiken också att bli obunden av tid, eftersom en digital text har längre livslängd än uttalade ord. Detta innebär att kränkningen mot läraren i sociala medier blir mer omfattande än om en elev kränkt läraren i det verkliga livet.

6. Diskussion

”Vi kan absolut inte vrida klockan tillbaka. Absolut omöjligt!” sa en av de intervjuade lärarna,¹³⁹ och det ligger en sanning i det påståendet. Det är svårt att hindra en utveckling som mer eller mindre har revolutionerat sättet människor lever och organiserar sina liv på, oavsett

¹³⁶ Jerlang, Espen 1988, Jean Piagets teori om intelligensen. I Jerlang Espen (red) 1988, *Utvecklingspsykologiska teorier*, Stockholm: Liber AB, s. 265-267

¹³⁷ Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹³⁸ Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl

¹³⁹ Intervju med läraren Carl

om den är materiell, teknisk eller idémässig utveckling. När väl en strukturomdanande process har inletts ter sig livet inte längre likadant som tidigare. När den svenska skolan etablerades som en samhällelig institution i ett förindustriellt och agrart Sverige, som Carlgren påvisar, kom skolan att inta rollen som katalysator för samhällets modernisering, och det blev svårt för människor att inte bli moderna.¹⁴⁰ Idag befinner vi oss i ett samhälle som av vissa samhällsforskare beskrivs med epiteten postindustriellt alternativt postmodernt. Det är ett samhälle vars samhällsstrukturer är annorlunda jämfört med det moderna samhällets strukturer, både gällande förändrade produktionsförhållanden och gällande ny teknik. Inte minst har de tekniska landvinningarna kommit att förändra sättet människor kommunicerar och interagerar med varandra, och givetvis påverkar detta skolans värld. Sociala medier är en del av samhällsutvecklingen, och lärare måste förhålla sig till den nya tekniken.

Hur lärare kan förhålla sig till sociala medier, hur lärare kan förhålla sig till den nya tekniken, har varit detta arbetets syfte att belysa. De intervjuade lärarna som deltagit i denna studie har uttalat sig om hur de ser på lärares relation till sociala medier, hur sociala medier påverkar deras integritet, yrkesetik, fostransuppdrag och pedagogiska arbete. Till skillnad från datalogen Lanier och neurofysiologen Greenfields studier som behandlar de sociala mediernas inverkan på människors interaktion och identitet i ett generellt och vidare perspektiv – där de båda lyfter fram allvarliga konsekvenser utifrån ett frekvent användande av sociala medier – är fokuset i denna studie, och även den studie Lärarnas Riksförbund genomför samt den kandidatuppsats Terzakis skrivit, de sociala mediernas påverkan på lärarens yrkesroll. Lärarnas förhållande till de sociala medierna domineras av tanken om vad de sociala medierna gör med lärarens yrkesroll, bland annat hur lärarens fostransuppdrag påverkas av den nya teknologin. Lärarkåren, både från denna studie och från de undersökningar Lärarnas Riksförbund och Terzakis utfört, uttrycker en slags yrkesmässig, näst intill facklig, oro inför den nya tekniken. Den nya tekniken har kommit att omdefiniera den sociala interaktionen människor emellan, och i denna samhällsförvandling omdefinieras också lärarens yrkesroll.

Angående detta arbetes resultat, så bekräftar de intervjuade lärarna mycket av den undersökning som Lärarnas Riksförbund lät göra och som presenterades i rapporten *Elever och lärare online – var går gränsen?* Enligt rapporten hade 57 % av de tillfrågade lärarna en användarprofil på något community, exempelvis Facebook, och 20 % av de tillfrågade lärarna kunde tänka sig att acceptera en vänförfrågan från en elev på en community.¹⁴¹ Vidare nämnde rapporten att lärare anser att lärares fostransuppdrag i relation till sociala medier bör

¹⁴⁰ Carlgren 2005, s. 259-261, 263-266

¹⁴¹ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010, s. 9

begränsas, samt att det behövs en yrkesetisk diskussion kring lärares eget användande av sociala medier.¹⁴² Huruvida statistiken från den rapport Lärarnas Riksförbund publicerade överensstämmer med de resultat denna undersökning genererat, är svårt att säga på grund av studiernas olikartade karaktärer. Dock visar denna kvalitativa undersökning att tre av sju lärare, alla kvinnor, har en egen användarprofil i något socialt nätverk, och dessa har så kallade vänskapsrelationer till sina elever - vilket grovt kan anses överensstämma med den bild Lärarnas Riksförbund presenterar.

I denna studie var det bara kvinnliga lärare som var vänner med elever på Facebook. Likaså var det bara de kvinnliga lärarna som påpekade att en fördel med sociala medier var att förståelsen för elevers unika behov kunde observeras, och att lärare därefter kunde anpassa undervisningen efter individens särskilda behov. Dock är det problematiskt att göra någon generell tolkning av detta, huruvida genus påverkar lärares användande av sociala medier, på grund av studiens bristfälliga karaktär ifråga om generaliserbarhet och representativitet. Tendensen kan bero på tillfälligheter. Men det hindrar inte att väcka frågan om det finns någon korrelation mellan föreställningar kring könsroller och vänskapsrelationer i sociala medier. Kan mäns vänskap med elever uppfattas som annorlunda än kvinnors vänskap med elever? Finns det risk att mäns relationer till elever misstänkliggörs ha sexuella undertoner, medan kvinnors relationer till elever anses ha omvårdande motiv?

Gällande hur lärare kan förhålla sig till sociala medier, finns också en överensstämmelse med den nämnda rapporten Lärarnas Riksförbund publicerat och denna studie. Flertalet lärare i rapporten, liksom i denna studie, anser att lärares fostrans- och omsorgsuppdrag bör begränsas och klart definieras, för att undvika oklarhet i vad som är lärares arbete och ansvarsområde.¹⁴³

Också likheter med Terzakis uppsats kan urskönjas i denna studie. Terzakis menar att lärare är restriktiva i sitt användande av sociala medier på grund av den upplevda pressen på att alltid vara en god förebild för sina elever, och liknande uppfattningar finns i denna studie hos de intervjuade lärarna.¹⁴⁴

Mer ingående om detta arbetes resultat, och gällande den första frågeställningen om hur lärare bör uppträda i sociala medier för att upprätthålla en yrkesmässig och etisk professionalitet, förekommer det olika föreställningar om de sociala mediernas inverkan på både yrkesroll och privatroll bland de tillfrågade lärarna.

¹⁴² *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010, s. 7-9

¹⁴³ *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010, s. 7-9; Intervju med läraren Adam; Intervju med läraren Bertil; Intervju med läraren Carl; Intervju med läraren Anna; Intervju med läraren Britta; Intervju med läraren Clara; Intervju med läraren Diana

¹⁴⁴ Terzakis 2010, s.21-22

Att behålla privatlivet intakt och åtskilt från yrkesrollen, som läraren Carl enträget försökte göra, tror jag är ett bra sätt att upprätthålla både yrkesliv och privatliv vitala. Jag tror att det är viktigt att läraren får ha ett privatliv, en plats att retirera till. Dock vad lärare kan göra i sitt privatliv genom sociala medier, hur distinktionen mellan yrkesroll och privatliv kan upprätthållas utan att den andra rollen tar skada, kan diskuteras desto mer ingående.

Liksom Diana påpekar, tror jag elever är medvetna om att lärare inte är sitt yrke. Att elever är medvetna om att lärare är en individ sammansatt av flera andra roller, och där dessa roller ibland kan bli exponerad genom sociala medier. Sociala medier kan därför utifrån denna aspekt komma att ytterligare underminera den redan krackelerande föreställningen om den gode läraren.¹⁴⁵ Vilket egentligen inte behöver vara något negativt, utan det innebär bara att lärarens roll omdefinieras. Som tidigare nämnts, bland annat genom Perssons och Carlgrens studier, påverkar ändrade samhällsstrukturer skolans verksamhet och lärares yrkesidentitet. Läraren är inte längre en självklar auktoritet i ett samhälle där relationerna mellan vuxna och barn och ungdomar är mer jämlika, eller där den nya kommunikationstekniken har demokratiserat och gjort kunskap lättillgänglig. I ett sådant samhälle är snarare lärarens roll mer att vara en handledare och ledsaga elever i det stora informationsflödet, än att vara en allvetande auktoritet. I detta avseende kan därför sociala medier, på grund av dess exponering av privatlivet, komma att avdramatisera, omdefiniera och nedmontera olika föreställningar om lärarrollen.¹⁴⁶

Dock är inte föreställningen om den gode läraren helt förpassat till historiens skräphög. Trots framväxten av distinktionen mellan det privata och det offentliga samhället som Habermas observerar,¹⁴⁷ vilket för lärare innebär att distinktionen mellan yrkesroll och privatliv blir tydligare, att läraren *inte* är sitt yrke - tror jag att föreställningen om den gode läraren fortfarande lever kvar både i samhälle och bland skolans verksamhet, om än i reducerad form. Samtliga lärare, även de som förespråkade en mer avdramatiserad lärarroll, ansåg att läraryrket innebar ett visst mått av "ansvarsfullt" beteende gällande lärares fritid. Diana, som påpekade att elever är medvetna om lärares olika roller, att de är medvetna om lärares alkoholkonsumtion, ansåg ändå att det kunde vara opassande av en lärare att uttrycka publikt att den skulle ta ett glas vin till maten. Samtliga lärare ansåg också att publicering av bilder på lärare i sociala medier bör ske med eftertanke. Exempelvis, bilder på berusade lärare, så kallade "partybilder", kan ge problem med att upprätthålla yrkesförtroende menade de flesta lärare.

¹⁴⁵ Persson 2008, s. 291-294, 359

¹⁴⁶ Persson 2008, s. 291-294, 359; Carlgren 2005, s. 260

¹⁴⁷ Habermas 1984, s. xiii- xviii, 140-152, 169-173

Vissa lärare ansåg sig till och med ha ett ansvar i hur de språkligt uttryckte sig i sociala medier. Att deras språkbruk kunde påverka deras yrkesroll i viss mån.

Att lärarrollen fortfarande sammankopplas med en föreställning om ett sunt och föredömligt leverne, trots att samhället har åtskilt det privata från det offentliga, är egentligen inget märkligt. Läraryrket är trots allt fortfarande ett offentligt yrke, eftersom lärarens arbetsuppgifter är statligt och kommunalt reglerat. Därtill är läraryrket också ett yrke som är inriktat på att arbeta med människor, och yrken där mänsklig interaktion är en central del av arbetet, har alltid en viss grad inskränkthet på arbetstagarens privatliv. Kvinnan som jobbade på McDonalds och som i sin logg i Facebook hånade de överviktiga kunderna till restaurangen, kunde inte fortsätta sitt arbete. Utifrån en juridisk aspekt hade hon brutit mot lojalitetsprincipen. Hennes privata åsikter överensstämde inte med restaurangens verksamhet, och detta var uppenbarligen skäl nog för att diskutera lämpligheten av ett fortsatt arbete.¹⁴⁸ På samma sätt är det med läraryrket tror jag. Även om lärare har rätten på sin sida att uttrycka sig som de vill i sociala medier, förutsatt att lärare befinner sig inom lagens och de etiska principernas ramar, är det ändå fel om lärares frihet används på ett sådant sätt att förtroendet för läraren kan komma att ifrågasättas.

Läraren Carl berör detta då han säger att lärare bör passa sig för att förekomma i sammanhang där olika åsikter glorifieras eller nedvärderas utan att det förekommer en analys och argumentation bakom. Som jag tolkar honom, och som jag själv tänker kring ämnet ifråga, skall lärare ha rätten att exempelvis engagera sig politiskt i sociala medier. En lärare skall kunna ta ställning för olika politiska partier och politiska frågor. Däremot kanske läraren skall passa sig för att skriva nedlåtande om politiska partier på sin Facebook-logg om det inte förekommer någon argumentation bakom. Ett privat ”tyckande” i sociala medier utan någon analys och logisk argumentation bakom texten, kan framställa läraren som impulsiv, ytlig, partisk, irrationell etc. Det privata ”tyckandet” i Internet kan jämföras med det fenomen som uppstår i trafiken, ”road rage”. Människor som vanligtvis uppför sig i enlighet med samhällets sociala normer och koder, kan i trafiken, delvis på grund av den anonymitet, flyktighet och stress som ett deltagande i trafik kan innebära, bli väldigt aggressiva i sitt körbeteende. I internetsammanhang brukar det talas om det ”anonyma näthatet”, motsvarande road rage, och Lanier berör detta i sina studier. Han menar att ett omfattande användande av sociala nätverk kan avhumanisera människor, att Internets anonyma gränssnitt kan minska människors för-

¹⁴⁸ Expressen, *Gnället som ger dig sparken*, http://www.e24.se/toppjobb/karriar/gnallet-som-ger-dig-sparken_2483687.e24, utskrift hos Johan Åström

måga att känna empati.¹⁴⁹ Greenfield instämmer med Lanier i denna iakttagelse, och hon påpekar att hennes forskning har visat att människor inte bara minskar sin förmåga att känna empati med sina medmänniskor genom den digitala kommunikationsteknikens utveckling, utan också att människor som använder sociala medier riskerar att bli mer självcentrerade, narcissistiska.¹⁵⁰ Om Lanier och Greenfields iakttagelser stämmer, är det nödvändigt att lärare inte är delaktiga i skapandet av ett rått, cyniskt och förhärdat internetklimat - både i egenskap av lärare, för att vara ett gott föredöme för eleverna, men också i egenskap av människa, att inte utsätta medmänniskor för verbalt våld.

Därtill tror jag också det är viktigt att lärare är uppdaterade med forskning kring sociala mediers inverkan på människor. Att lärare inte enbart är delaktiga i den debatt som berör den egna yrkesrollens påverkan av de sociala medierna, såsom denna studie och Lärarnas Riksförbunds och Terzakis studier berör – utan att lärare också deltar i den debatt och forskning som berör sociala mediers inverkan på mänsklig interaktion och identitet i ett vidare och mer generellt perspektiv. I synnerhet forskning som berör sociala mediers inverkan på lärande och inläring. Som tidigare nämnts menar Lanier att sociala medier har skapat ett kollektivt förstånd, en slags svärmintelligens som passiviserar människors intelligens, bland annat genom att människor inte tränar sin förmåga att intellektuellt bearbeta textstycken, samt att de sociala medierna reproducerar och kopierar en redan etablerad kultur snarare än att skapa nya kulturella yttringar.¹⁵¹ Om Laniers observationer stämmer – observationer som i sig bör kritiskt granskas - är det viktigt att lärare som använder sociala medier i sin undervisning också utvärderar de sociala mediernas inverkan på elevernas lärande. Om ett användande av sociala medierna skapar människor som är duktiga på att hitta information, men som har svårare för att intellektuellt bearbeta texter, behöver kanske lärarens undervisning inriktas på de kunskapsbehov som uppkommer med den nya tekniken, i detta fall: att träna läsförståelse - elevers intellektuella bearbetning av texter.

Beträffande lärares relationer till elever i sociala medier, berör samtliga informanter viktiga aspekter av detta, även om deras åsikter är motstridigare. Det finns en risk av otillbörlig påverkan om lärare är aktiva i sociala medier. Samtidigt kan denna risk reduceras om läraren är professionell i sitt användande av de sociala medierna. Hur detta skall gå till i detalj, är svårt

¹⁴⁹ Lanier 2010, s. 69-72

¹⁵⁰ Mailonline, 2009-02-24, *Social websites harm children's brains: Chilling warning to parents from top neuroscientist*, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1153583/Social-websites-harm-childrens-brains-Chilling-warning-parents-neuroscientist.html>, utskrift hos Johan Åström; The Guardian, 2009-02-24, *Facebook and Bebo risk 'infantilising' the human mind*, <http://www.guardian.co.uk/uk/2009/feb/24/social-networking-site-changing-childrens-brains>, utskrift hos Johan Åström

¹⁵¹ Lanier 2010, s. 41-42, 164-165, 230-232

att klarlägga. Det är kanske en fråga som måste besvaras av varje lärare personligen. Dock kan det vara fruktbart att upprätta en nationell IT-strategi för lärare, såsom Lärarnas Riskförbund ger på förslag, där de etiska riktlinjerna kan konkretiseras i relation till sociala medier.¹⁵²

Angående tänkbara pedagogiska hot respektive vinningar med sociala medier, instämde samtliga lärare i åsikten att sociala medier kan öka lärares insyn i elevers privatliv, vilket kan vara både en vinning och ett hot. Vinningen består i att lärare kan få insikt i elevers individuella behov, vilket gör att lärare kan anpassa det pedagogiska arbetet efter elevers unika förutsättningar. Ett potentiellt hot med den ökade insynen, är att lärare, genom att vara aktiv i sociala medier, kan ta på sig arbetsbördor och roller som de varken har kompetens för eller som finns reglerade i lärares arbetsbeskrivning. Lärarna riskerar därmed, såsom Landahl påvisar i sin forskning, att uppträda som kvacksalvare.¹⁵³

Angående ökade arbetsbördor för lärare, uppmärksammade två av de intervjuade informanterna om ett pris som hade delats ut till en lärare för att hon hade varit innovativ i sin lärargärning genom att undervisa och handleda elever via Facebook. Läraren Britta var kritisk till detta och undrade varför en lärare skall få pris för något den gör på fritiden, och varför priset inte premieras utifrån lärares schemalagda arbete. Carl, som också berörde denne prisbelönte lärare, var även han kritisk och menade att arbetsbördan och förväntningarna på lärarens arbete kan öka genom ideellt arbete.

Det är en angelägen fråga de båda lärarna problematiserar med, förutsatt premissen att den berörda läraren använder de sociala medierna utöver sin förtroendetid. Oavsett vilket, tycks föreställningen om läraryrket som ett kall fortfarande vara aktuellt. Kallelsetanken är förvisso beundransvärd, att lärare inte enbart arbetar för de materiella ersättningarna, men samtidigt finns det en risk att kallelsetanken kan motverka yrkets professionalisering och fackliga verksamhet. Om läraryrket är ett kall, blir yrket att betraktas närmast som ödesbestämd snarare än något som kan uppnås genom studier, vilket kan motverka läraryrkets yrkespolitiska professionssträvanden.¹⁵⁴

Ifråga om pedagogiska vinningar med sociala medier, tycker jag Carls externa användande av de sociala medierna är en väl uppmärksambar förtjänst. Han använder de digitala medierna som ett undervisningsstoff. Den pedagogiska vinsten är att han anpassar undervisningen efter elevers intressen, sociala kontext och meningsskapande, samtidigt som den kunskap som

¹⁵² *Elever och lärare online – var går gränsen?* Lärarnas Riksförbund 2010, s. 7

¹⁵³ Landahl 2006, s. 208

¹⁵⁴ Sjöberg, Mats (red) 2006, "Goda lärare". *Läraridentiteter och lärararbete i förändring*, SkapandeVetande: Linköping, s. 170-171

arbetsmomentet genererar är av yttersta vikt för hur elever skall kunna orientera sig i en digital värld. Med andra ord, han använder de sociala medierna till att orientera elever om sociala medier.

Ett område som vore intressant att undersöka för vidare studier, är huruvida lärares ämneskunskaper påverkar hur lärare använder sociala medier. En vag tendens kan uppfattas i denna studie angående lärares ämneskunskaper och dess förhållande till sociala medier, och det är att de intervjuade lärarna i de humanistiska ämnena, historia och samhällskunskap, tenderar att i högre grad vara aktsamma i sitt användande av sociala medier än vad lärarna med ämneskunskaper i naturvetenskapliga ämnen är. Dock kan inga slutsatser om detta dras på grund av studiens bristfälliga karaktär ifråga om generaliserbarhet och representativitet. Tendensen kan bero på tillfälligheter. Men om tendensen skulle stämma, kanske lärarna Adam, Bertil och Carls aktsamhet gentemot sociala medier kan förklaras med att de undervisar i humanistiska ämnen där olika åsikter, värderingar, världsuppfattningar och perspektiv är en central del av undervisningen. En undervisning som är mer påverkningssbar av lärares personliga åsikter än vad de naturvetenskapliga ämnena är.

Slutligen. Ofta när något nytt lanseras, oavsett om det är någon ny teknik, någon ny subkultur eller något annat nymodigt som människor inte är vana vid, uppstår behov av att inspektera, identifiera och klassificera det nya (möjligtvis uppstår också en slags moralpanik kring detta nya också). Detta för att kunna systematisera och kategorisera vår omvärld så den blir förståelig och hanterbar. När jag påbörjade detta arbete hade jag ambitionen att försöka skapa en egen uppfattning kring frågan om lärares relation till sociala medier, huruvida sociala medier förvärrar eller förbättrar lärares situation. Genom att synliggöra föreställningar och attityder, fördelar och nackdelar med sociala medier, hoppades jag att kunna utmejsla ett eget förhållningssätt gentemot dessa digitala kommunikationsformer.

Nu är studien klar, men jag har fortfarande inte blivit övertygad om vilket förhållningssätt som är det mest lämpliga gentemot dessa sociala medier. Dock har jag personligen bestämt mig för att ta på mig vissa restriktioner angående mitt eget användande av sociala medier, för jag är förvissad om att privatlivet i viss mån påverkar yrkesrollen. De lärare jag har intervjuat tycks vara av samma åsikt. De anser alla, dock i olika grad, att läraren fortfarande, i den digitala tidsålder, är ett föredöme i tal, skrift och leverne.

7. Sammanfattning

Syftet med detta arbete är att undersöka hur några intervjuade lärare från en gymnasieskola i södra Norrland förhåller sig till sociala medier - hur dessa lärare uppfattar att sociala medier påverkar deras integritet, yrkesetik, fostransuppdrag och pedagogiska arbete.

Frågeställningarna arbetet har utgått ifrån har varit:

1. Hur bör lärare uppträda i sociala medier för att upprätthålla en yrkesmässig och etisk professionalitet, enligt de utfrågade informanterna?
 - A. Hur påverkas lärares yrkesroll och privatliv av sociala medier?
 - B. Vad kan lärare göra, respektive inte göra i sociala medier på sin fritid med åtanke av sin yrkesroll?
 - C. Vad anser det utfrågade lärarna om vänskap/relationer mellan lärare och elever i sociala medier?
2. Vilka eventuella pedagogiska vinningar samt vilka eventuella pedagogiska hot mot skolverksamheten anser de utfrågade lärarna att sociala medier kan tänkas medföra?

För att besvara uppsatsens frågeställningar har jag genomfört intervjuer med sju anställda lärare på en given gymnasieskola. Lärarna liksom skolan de arbetar i har givits anonymitet och fingerade namn.

Angående studiens resultat, är samtliga lärare överens om att lärares privatliv påverkar lärares yrkesroll i viss mån. Vad lärare gör i sociala medier på sin fritid, kan påverka deras pedagogiska verksamhet i skolan.

Flera av de intervjuade lärarna påpekar att ett användande av sociala medier kan öka lärares arbetsbörda, genom att lärare gör sig tillgängliga för elever utanför den schemalagda skolverksamheten. På grund av denna tillgänglighet som sociala medier kan skapa, där gränsen mellan det privata och det offentliga har tunnats ut, är det viktigt att lärares arbetsuppgifter tydligt avgränsas och definieras, menar lärarna.

Ifråga om vänskapsrelationer mellan lärare och elever i sociala medier, råder det delade uppfattningar bland de intervjuade lärarna. Tre av lärarna, de manliga, har medvetet valt att

inte ha någon aktiv profil i något socialt nätverk, och detta på grund av att de anser att det finns en risk att lärares vänskap med elever kan uppfattas som otillbörlig påverkan. De övriga fyra lärarna, alla kvinnliga, är mer positivt inställda till lärares vänskapsrelationer till elever än vad de manliga lärarna är, och detta motiveras med att de inte delger någon privat information i de sociala medierna.

Gällande vad lärare kan och inte kan göra i sociala medier, anser samtliga informanter att lärare kan göra det som lärare historiskt sett tidigare har gjort, exempelvis vara politiskt, fackligt och religiöst aktiv, bedriva opinionsarbete, engagera sig i samhällsfrågor etc. Vad lärare därmed inte kan göra i deras användande av sociala medier, är att begå uppenbara brott mot skolans värdegrund och mot läraryrkets etiska principer. Därtill tycker några av de utfrågade informanterna att lärare också bör uppträda som ett moraliskt föredöme i de sociala medierna, bland annat ifråga om alkohol, och att lärare bör vara medvetna om hur de framställer sig själva i både text och innehåll i de digitala världarna.

Angående tänkbara pedagogiska hot respektive vinningar med sociala medier, instämmer flera lärare i åsikten att sociala medier kan öka lärares insyn i elevers privatliv, vilket både kan vara en vinning och ett hot. Vinningen består i att lärare kan få insikt i elevers individuella behov, vilket gör att lärare kan anpassa det pedagogiska arbetet därefter. Ett potentiellt hot med den ökade insynen, är att lärares arbetsbörda kan ökas. Läraren kan gå in i roller som den inte har kompetens för, exempelvis uppträda som psykolog, kurator, drogexpert etc.

Ytterligare potentiella hot med sociala medier gentemot lärarens pedagogiska arbete, kan vara, som ovan nämnt, otillbörlig påverkan. Att lärares vänskapsrelationer med elever kan uppfattas påverka lärarens tjänstemannaroll.

Fler tänkbara pedagogiska vinningar med sociala medier, är att dessa kan användas som undervisningsstoff. Att sociala medier kan användas för att lära elever att orientera sig och förhålla sig till sociala medier.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Intervju med läraren Adam, 2010-11-29

Intervju med läraren Bertil, 2010-11-30

Intervju med läraren Carl, 2010-12-03

Intervju med läraren Anna, 2010-12-06

Intervju med läraren Britta, 2010-12-07

Intervju med läraren Clara, 2010-12-08

Intervju med läraren Diana, 2010-12-02

Intervjuerna finns inspelade och förvarade hos Johan Åström.

Litteratur

Boglund, Anders, Eliaeson, Sven, Månson, Per 2005, *Kapital, rationalitet och social sammanhållning: en introduktion till klassisk samhällsteori*, 5 upplagan, Stockholm: Norstedts

Elever och lärare online – var går gränsen? Lärarnas Riksförbund 2010

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena 2007, *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Upplaga 3:1, Vällingby: Nordstedts Juridik AB

Fjellström, Roger 2004, *Skolområdets etik. En studie i skolans fostran*, Lund: Studentlitteratur

Fjellström, Roger 2006, *Lärares yrkesetik*, Lund: Studentlitteratur

Ingrid Carlgren 2005, *Vad har hänt med läraryrket?* I Forsell, Anna (red) 2005, *Boken om pedagogerna*, femte utgåvan, Stockholm: Liber AB

Habermas, Jürgen 1984, *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*, fjärde upplagan, Arkiv förlag: Lund

Jerlang, Espen 1988, Jean Piagets teori om intelligensen. I Jerlang Espen (red) 1988, *Utvecklingspsykologiska teorier*, Stockholm: Liber AB

Landahl, Joakim 2006, *Lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning*, Stockholm: Arbetslivsinstitutet

Lanier, Jaron 2010, *You are not a gadget. A manifesto*, New York: Knopf Publishing Group

Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94, Utbildningsdepartementet

Persson, Sofia 2008, *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca 1800-2000*, Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet

Rhöse, Eva 2003, *Läraridentitet och lärararbete: fem livsberättelser*, Karlstad: Karlstads universitet, institutionen för utbildningsvetenskap

Skollagen (1985:1100), Utbildningsdepartementet

Terzakis, Sofia 2010, *Under ständig uppsikt. Svårigheten med att vara lärare på sociala medier*, kandidatuppsats i sociologi, Stockholms universitet

Internet

Aftonbladet, 2009-03-18, *Lärare hängs ut på YouTube*
<http://www.aftonbladet.se/temautbildning/article4579925.ab>
utskrift hos Johan Åström

Expressen, *Gnället som ger dig sparken*
http://www.e24.se/toppjobb/karriar/gnallet-som-ger-dig-sparken_2483687.e24
utskrift hos Johan Åström

Mailonline, 2009-02-24, *Social websites harm children's brains: Chilling warning to parents from top neuroscientist*

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1153583/Social-websites-harm-childrens-brains-Chilling-warning-parents-neuroscientist.html>

utskrift hos Johan Åström

Nationalencyklopedin, om bloggar:

http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/blogg?i_h_word=bloggar

utskrift hos Johan Åström

Nationalencyklopedin, om Facebook:

<http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/facebook>

utskrift hos Johan Åström

Nationalencyklopedin, om sociala medier:

<http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/sociala-medier>

utskrift hos Johan Åström

Nationalencyklopedin, om Twitter:

<http://www.ne.se.www.bibproxy.du.se/lang/twitter>

utskrift hos Johan Åström

Läraryrket 2010, *Yrkesetiska principer*

<http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/00377D31?OpenDocument>

utskrift hos Johan Åström

Lärarnas Tidning, 2010-06-07, *Bloggande lärare omplaceras*

<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2010/06/07/bloggande-larare-omplaceras>

utskrift hos Johan Åström

Skånska Dagbladet, 2010-10-26, *Elever sexförnedrade lärare på Facebook*

http://www.skanskan.se/article/20101026/ESLOV/710259870/0/nyhetsdygnet/*/elever-sexfornedrade-larare-pa-facebook

utskrift hos Johan Åström

The Guardian, 2009-02-24, *Facebook and Bebo risk 'infantilising' the human mind*

<http://www.guardian.co.uk/uk/2009/feb/24/social-networking-site-changing-childrens-brains>

utskrift hos Johan Åström

Bilaga

Intervjufrågor

Kön:

Ålder:

Ämneskunskaper:

1. Hur resonerar du kring relationen lärare och elev i allmänhet?
 - Hur förhåller du dig till elever? Distans, nära vänskap?

2. Hur ser du på lärarrollen i förhållande till privatlivet?
 - Hur resonerar du kring privatliv kontra yrkesroll, och hur dessa två roller påverkar varandra?
 - Vad anser du att en lärare kan göra och inte göra i privata sammanhang? (Alkoholvanor, sexualliv, politik, religion)
 - Kan en lärare ha en ”vanligt” privatliv utan att det påverkar yrkesrollen, eller måste läraren vara mån om att hålla yrkesrollen intakt även i privata sammanhang?
 - Begränsar du dig själv i din privata roll – exempelvis använder själv censur - för att upprätthålla din yrkesroll?
 - Har du någon erfarenhet om där privatlivet – antagligen ditt eget eller någon kollegas – har inskränkt på yrkesrollen? Både i positiv och negativ mening.

3. Har du en egen profil på någon community som till exempel Facebook, Twitter, blogg eller liknande?

4. Hur resonerar du kring vänskap mellan lärare och elever i sociala medier?

5. Är du "vän" med någon av dina nuvarande elever på en community?
 - Var det du eller eleven som tog initiativ till att ni skulle bli "vänner" på en community?
 - Har du både kvinnliga och manliga elever som "vänner" på en community?
 - Vilka fördelar respektive nackdelar tror du att det finns med vänskap mellan lärare och elever genom sociala medier?
6. Använder du sociala medier i yrket efter arbetstid?
7. Har du någonsin behandlat en "skolrelaterad" fråga med en elev via sociala medier?
 - Hur gick det till, vem kontakta vem?
8. Tycker du att lärare bör finnas närvarande och tillgängliga för elever på communities/sociala medier?
 - Kan lärare stödja elevers kunskapsinhämtning genom sociala medier?
 - Kan lärare stödja elever socialt genom sociala medier?
9. Anser du att lärare har ett ansvar att kontrollera vad elever gör på Internet på fritiden respektive skoltiden?
 - Hur ser du på ditt fostrans- och omsorgsuppdrag, berör det elevernas fritid eller gäller det bara den schemalagda verksamheten?
 - Vilket ansvar har lärare för hur elever under 18 år agerar och uppför sig på Internet?

10. Om en elev blir mobbad av en annan elev på Internet – exempelvis under fritiden - hur bör lärare agera då?

- Hur tog du itu med det?

11. Känner du till om någon av dina kollegor eller nära ”vänner” blivit mobbad/trakasserad/kränkt på Internet någon gång (av exempelvis en elev)?

- Hur hanterades situationen?

12. Hur tror du att lärares yrkesroll blir påverkad av sociala medier?

- Har du någon erfarenhet – antagligen din eget eller någon kollegas erfarenhet – om där sociala medier har inskränkt på yrkesrollen?
- Vad anser du att en lärare kan och inte kan göra på Internet?
- Reflekterar du över hur du uttrycker dig genom sociala medier i förhållande till din yrkesroll? Exempelvis *vad* du uttrycker och *hur* du gör det (exempelvis hur du formulerar dig på Internet)?
- Vilka pedagogiskt hot finns med sociala medier?
- Vilka pedagogiska vinningar finns med sociala medier?
- Använder du sociala medier i din undervisning?

13. Har du några övriga tillägg eller reflektioner om relationen lärare och sociala medier?